

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет економічних наук

Кафедра фінансів

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь – бакалавр

на тему: **«СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ
БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ВІЙНИ»**

Виконала: студентка 4-го року навчання,
спеціальність 072
«Фінанси, банківська справа та страхування»

Садовська Тетяна Ігорівна

Керівник: Базилінська Олена Яківна
кандидат економічних наук, доцент

Рецензент: Паченко О. І.
(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою: « _____ »

Секретар ЕК _____ Донкоглова Н. А.

« ____ » _____ 2025 р.

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ.....	7
1.1 Сутність та структура банківської системи.....	7
1.2 Роль банківської системи у функціонуванні економіки	13
1.3 Вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на банківську діяльність	16
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ВІТЧИЗНЯНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ.....	23
2.1 Аналіз основних показників діяльності банків України.....	23
2.2 Вплив воєнного стану на функціонування банківської системи	32
2.3 Моделювання чинників впливу на показники фінансової стійкості банківської системи	41
РОЗДІЛ 3 ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	54
3.1 Виклики та проблеми банківського сектору у період війни.....	54
3.2 Післявоєнне відновлення Європи: досвід та уроки для України	57
3.3 Прогнози щодо відновлення та розвитку банківської системи після війни ...	61
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ.....	70

ВСТУП

Банківська система відіграє ключову роль у функціонуванні економіки будь-якої держави. Вона забезпечує стабільність грошового обігу, сприяє перерозподілу фінансових ресурсів, підтримує інвестиційну активність та задовольняє потреби суб'єктів господарювання і населення у фінансових послугах. Завдяки своїй діяльності банки створюють умови для розвитку економіки, підтримки підприємництва та стимулювання інноваційних проєктів. У той же час функціонування банківської системи безпосередньо залежить від економічних, політичних та соціальних факторів, які можуть як сприяти її розвитку, так і створювати значні перешкоди.

Сьогодні Україна переживає надзвичайно складний період, пов'язаний із воєнними діями, що суттєво вплинули на всі аспекти економічного життя. Банківська система, як один із фундаментальних елементів фінансової інфраструктури, змушена працювати в умовах високої нестабільності, зростання ризиків та обмеженості ресурсів. Попри це, вона продовжує виконувати свої функції, забезпечуючи фінансову підтримку населення, бізнесу та держави, що є надзвичайно важливим для збереження економічної стабільності.

Зміна умов роботи банківських установ, викликана війною, потребує оперативних рішень і гнучкого підходу до управління фінансами. У цих умовах особливого значення набуває аналіз сучасного стану банківської системи, її ролі у стабілізації економіки та визначення перспектив розвитку. Розуміння того, як банки адаптуються до нових викликів і як вони можуть сприяти економічному відновленню, є важливим як для наукових досліджень, так і для практичної діяльності.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що в умовах війни банківська система виступає важливим інструментом стабілізації економіки. Вона забезпечує фінансування підприємств, сприяє розвитку інвестиційної діяльності, а також підтримує соціальні ініціативи держави. Аналіз поточного стану банківського

сектору та виявлення основних тенденцій його розвитку є важливими для розуміння, як фінансова система може адаптуватися до нових викликів і сприяти відновленню економіки.

Метою даної роботи є дослідження сучасного стану вітчизняної банківської системи та визначення тенденцій її розвитку в умовах воєнних дій. Для досягнення цієї мети передбачається виконати наступні **завдання**:

- розглянути основні теоретичні засади функціонування банківської системи;
- провести аналіз сучасного стану банківського сектору України;
- оцінити вплив війни на діяльність банківських установ;
- окреслити основні перспективи та виклики, з якими стикається банківська система в умовах війни.

Об'єктом дослідження є банківська система України як сукупність фінансових установ, що забезпечують функціонування економіки країни. **Предметом** дослідження виступають особливості функціонування банківської системи в умовах війни та перспективи її розвитку.

Методологічною основою написання дипломної роботи стали загальнонаукові та спеціальні **методи дослідження**. Зокрема, застосовано методи індукції, дедукції, аналізу й синтезу – для вивчення сутності банківської системи, її структури та функціональних особливостей. Статистичні методи, зокрема структурно-динамічний аналіз, графічне подання даних, коефіцієнтний аналіз, використовувалися для дослідження основних показників діяльності банківської системи України, виявлення тенденцій її розвитку та оцінки впливу воєнного стану. Для кількісної оцінки впливу окремих чинників на фінансову стійкість банківської системи застосовано економетричні методи моделювання, зокрема побудову регресійних моделей.

Інформаційну базу роботи склали наукові монографії, підручники, статті вітчизняних та зарубіжних авторів, законодавчі та нормативно-правові акти України у сфері банківської діяльності, офіційні матеріали Національного банку

України, Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, звіти міжнародних організацій (Світового банку, МВФ), а також результати досліджень, оприлюднених у відкритих джерелах в мережі Інтернет.

Практичне значення полягає у розробці рекомендацій для підвищення стійкості та ефективності банківської системи України в умовах війни та післявоєнного відновлення. Результати дослідження можуть бути використані банківськими установами для вдосконалення системи управління ризиками, адаптації кредитної політики та розвитку цифрових послуг. Окремі пропозиції можуть бути застосовані Національним банком України для посилення регуляторного нагляду, а також державними органами під час формування стратегії економічного відновлення фінансового сектору.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в удосконаленні підходу до аналізу банківської системи України в умовах війни, що стало можливим завдяки поєднанню теоретичних положень із актуальними статистичними показниками та практикою регуляторної політики. У роботі уточнено роль банків у післявоєнному економічному відновленні на основі адаптації міжнародного досвіду (зокрема Плану Маршалла та положень Угоди про ресурси) до сучасних українських реалій. Також розширено застосування методу економетричного моделювання для оцінки впливу воєнних факторів на фінансову стійкість банків, що дозволило більш обґрунтовано сформулювати прогнози. Дослідження доповнює уявлення про цифрову трансформацію банківської сфери як ключовий напрям адаптації сектору до нових викликів.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Перший розділ присвячено теоретичним основам функціонування банківської системи, розкрито сутність та структуру банківської системи, її роль у забезпеченні фінансової стабільності держави, а також розглянуто вплив внутрішніх та зовнішніх чинників на діяльність банківських установ. У другому розділі представлено аналітичний огляд сучасного стану банківської системи України, здійснено аналіз основних показників її

діяльності у довоєнний і воєнний періоди, розглянуто особливості функціонування банків в умовах війни, зокрема рівень проблемних активів, зміни ліквідності, облікової ставки та динаміки кредитування. Проведено моделювання чинників, що впливають на фінансову стійкість банківської системи в умовах воєнного стану. У третьому розділі досліджено основні виклики та проблеми, з якими стикається банківський сектор в умовах війни, проаналізовано досвід післявоєнного відновлення європейських країн та можливості його адаптації до українських реалій, а також сформульовано прогнози щодо відновлення та розвитку банківської системи України після завершення війни. В результаті дослідження було визначено основні виклики для банківської системи України в умовах війни, зокрема зростання валютних ризиків, проблемних кредитів, кризи ліквідності та відтоку капіталу. Зроблено висновок про важливість активної участі банків у післявоєнній економічній відбудові країни шляхом фінансування інвестиційних проектів, модернізації промисловості та підтримки малого і середнього бізнесу. На основі вивчення європейського досвіду запропоновано рекомендації щодо адаптації успішних практик відновлення банківського сектору, акцентуючи увагу на цифровізації фінансових послуг, підвищенні стійкості банків до ризиків та розширенні міжнародного співробітництва.

Ключові слова: банківська система України, банківська діяльність, фінансова стійкість, вплив війни, економічна стабільність, фінансові послуги, кредитування, Національний банк України, адаптація банків, фінансова інфраструктура, післявоєнне відновлення, План Маршалла, Угода про ресурси, ризики банківської системи, тенденції розвитку банківського сектору.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

1.1 Сутність та структура банківської системи

Банківська система є ключовим елементом економічної інфраструктури, що виконує важливу роль у формуванні економічних відносин між учасниками грошового ринку. Вона забезпечує функціонування фінансових ринків, сприяє економічному розвитку та є основним фінансовим посередником між суб'єктами економічної діяльності. Банки акумулюють грошові ресурси, спрямовуючи їх на задоволення фінансових потреб економіки, а також формують основу кредитної системи країни, концентруючи значну частку її ресурсів.

Таблиця 1.1 Тракткування сутності поняття «банківська система».

Автор	Тракткування
1	2
Закон України «Про банки та банківську діяльність»	Банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені і діють на території України відповідно до положень Закону та інших законів України.
Стельмах В. С.	Це складний комплекс, який функціонує і розвивається відповідно до цілого ряду законодавчих і нормативних документів.
Савлук М. І.	Це законодавчо визначена, чітко структурована та субординована сукупність фінансових посередників, які здійснюють банківську діяльність на постійній професійній основі і функціонально пов'язані в самостійну економічну структуру.

Продовження таблиці 1.1

1	2
Мороз А. М.	Це сукупність різних видів банків та банківських установ у їх взаємозв'язку, що є складовою частиною кредитної системи.
Гетьманцев Д.	Це складова кредитної системи держави, що включає у себе НБУ, інші банки (резиденти та нерезиденти, зареєстровані у встановленому законодавством порядку на території України) та небанківські фінансові установи, виключною діяльністю яких є прийняття вкладів, розміщення кредитів або ведення розрахунків клієнтів, банківську інфраструктуру, а також зв'язки та взаємини між ними.
Жарковська Є.	Це сукупність різних видів національних банків і кредитних установ, які діють в межах загального грошово-кредитного механізму.
Пуховкіна М. Ф.	Це сукупність різних видів банків і банківських інститутів в їх взаємозв'язку, що існує в тій чи іншій країні в певний історичний період. Ця система є внутрішньо організованою, взаємопов'язаною, має загальну мету і завдання.
Онищенко Ю. І.	Це сукупність банківських установ, специфіка взаємодії між якими створює самостійну економічну структуру(рівні) з метою забезпечення та регулювання процесів формування і використання фінансових ресурсів, необхідних для потреб розвитку економіки з максимально можливим ступенем раціональності, оптимальності та ефективності.
Затварська О. О.	Це динамічна цілеспрямована сукупність взаємопов'язаних банківських інститутів, що постійно розвиваються.

Джерело: складено автором на основі даних [5].

Ефективність банківської системи впливає не лише на стабільність фінансової системи, а й на загальний рівень економічного добробуту. Її сутність визначається через виконання ключових функцій. З одного боку, банки забезпечують перерозподіл грошових ресурсів шляхом залучення депозитів і надання кредитів. З іншого боку, вони гарантують стабільність грошового обігу, що є необхідним для підтримання довіри до фінансового ринку.

Крім того, банківська система відіграє вирішальну роль у зниженні ризиків у фінансових операціях завдяки механізмам страхування та професійному підходу до оцінки кредитоспроможності. Події та явища, що відбуваються в економіці, найбільш активно й динамічно проявляються у функціонуванні банків, що робить цю систему важливим індикатором економічної стабільності й розвитку.

Сутність банківської системи можна розглядати через два основні підходи: інституційний (вузьке розуміння) і інституційно-економічний (широке розуміння).

Таблиця 1.2 Сутність поняття «банківська система».

Сутність поняття «банківська система»	Вузьке розуміння	Банківська система – це комплекс різноманітних банківських інституцій та їхніх властивостей, що мають різні форми власності, організаційно-правовий статус, напрями діяльності, які взаємодіють між собою як єдине ціле.
	Широке розуміння	Банківська система – важливий елемент економічного базису суспільства, що розвивається за законами ринкової економіки. Як складова частина економічної та кредитно-фінансової систем банківська система не лише залежить від них, а і сама сприяє їх розвитку. Вона внутрішньо організована, усі структурні елементи її взаємопов'язані, певним чином упорядкована система зв'язків між банками, їх кредиторами та позичальниками.

Джерело: складено автором на основі даних [1].

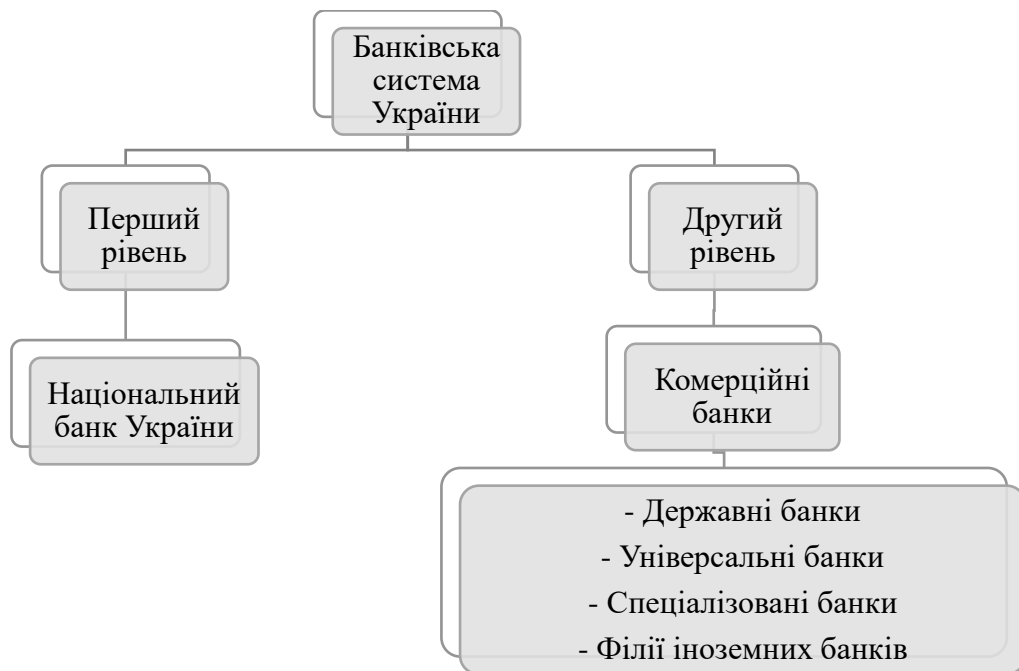
Згідно з українським законодавством, трактування поняття банківської системи передбачає вузьке значення. Як зазначено в статті 4 Закону України «Про банки і банківську діяльність», банківська система України складається з Національного банку України (НБУ) та інших банківських установ, а також філій іноземних банків, що створені і діють на території України [8].

Отже, у межах вузького підходу банківська система розглядається як сукупність різних взаємопов'язаних банківських установ, що здійснюють свою діяльність у визначений проміжок часу з метою виконання своїх функцій і отримання прибутку.

Банківська система виконує низку важливих функцій, які забезпечують її значущість для економіки. Однією з основних є трансформація грошових ресурсів у капітал, що використовується для фінансування підприємницької діяльності та інвестицій. Додатково вона виконує функцію управління грошовим обігом, забезпечуючи стабільність і ліквідність фінансових потоків.

Значну роль відіграє емісійна функція, яка дозволяє забезпечити економіку додатковими платіжними засобами. Банки також виконують стабілізаційну функцію, підтримуючи стійкість грошового ринку та фінансової системи в цілому.

Банківська система України, як і в багатьох інших країнах світу, побудована за дворівневою моделлю, яка є загальноприйнятою у міжнародній практиці (Рис.1.1). Така структура дозволяє забезпечувати ефективну координацію роботи фінансових установ, регулювати грошово-кредитну політику та підтримувати економічну стабільність. Кожен рівень цієї системи виконує свою специфічну роль, спрямовану на задоволення потреб економіки та суспільства.

Рисунок 1.1 – Структура банківської системи України.

Джерело: складено автором на основі даних [2].

Перший рівень представлений Національним банком України (НБУ), який є центральним банком країни. Його основною функцією є реалізація грошово-кредитної політики, що спрямована на забезпечення стабільності фінансової системи, підтримку купівельної спроможності гривні та створення умов для економічного зростання. Національний банк відповідає за емісію національної валюти, контролює обсяг грошової маси в обігу, забезпечує ефективне функціонування платіжних систем і управляє золотовалютними резервами держави. Крім того, НБУ здійснює нагляд за діяльністю комерційних банків, контролюючи їхню відповідність економічним нормативам і законодавчим вимогам.

Другий рівень банківської системи складається з комерційних банків, які безпосередньо працюють з підприємствами та фізичними особами. Їх основна діяльність полягає в залученні депозитів, наданні кредитів, обслуговуванні розрахунків та наданні інших фінансових послуг. Комерційні банки можуть бути універсальними, які пропонують широкий спектр послуг, або спеціалізованими, які

зосереджуються на певних напрямках, наприклад, інвестиційному чи іпотечному кредитуванні. За формою власності банки поділяються на державні, приватні та з іноземним капіталом. Державні банки виконують соціально важливі завдання та підтримують стратегічні галузі економіки, тоді як приватні та іноземні банки орієнтовані на ринкові потреби та інноваційні рішення.

Регулювання банківської системи України є ключовим елементом її функціонування. Національний банк встановлює правила та нормативи, які забезпечують стабільність банківського сектору та захищають інтереси клієнтів. Зокрема, йдеться про контроль за ліквідністю банків, регулювання їхніх операцій та впровадження міжнародних стандартів, таких як Базельські угоди. Ці стандарти спрямовані на підвищення фінансової стійкості банків і зниження ризиків у їхній діяльності.

Тож, дворівнева структура банківської системи України є важливим механізмом, що сприяє ефективному функціонуванню економіки. Національний банк забезпечує загальну координацію та регулювання, тоді як комерційні банки реалізують конкретні фінансові послуги, задовольняючи потреби бізнесу та населення. Така організація дозволяє створити стабільну, гнучку та адаптивну систему, яка відповідає сучасним викликам і потребам економіки.

Таким чином, банківська система України є важливим інструментом забезпечення економічної стабільності та підтримки фінансової рівноваги. Її дворівнева структура дозволяє поєднувати стратегічне регулювання та оперативне обслуговування клієнтів, створюючи ефективний механізм для фінансування бізнесу та населення. Регуляторна діяльність Національного банку та адаптивність комерційних банків сприяють розвитку фінансового сектору, впровадженню інновацій та інтеграції у світовий економічний простір. Ефективність цієї системи визначає не лише поточний стан економіки, але й її здатність до зростання та адаптації до сучасних викликів.

1.2 Роль банківської системи у функціонуванні економіки

Банківська система є фундаментальною складовою економіки, оскільки її функціонування забезпечує розвиток і стабільність багатьох секторів. Ключовим завданням банків є підтримка фінансування для різних категорій клієнтів — від приватних осіб до підприємств і урядових структур. Це сприяє реалізації нових проєктів, розширенню виробничих потужностей і створенню робочих місць. Також банки виступають гарантом безпеки заощаджень, забезпечуючи клієнтам доступ до їхніх коштів і захищаючи від шахрайства.

У сучасній економіці банки відіграють важливу роль у забезпеченні ефективних платіжних операцій, впроваджуючи інноваційні рішення, як-от мобільні додатки, інтернет-банкінг і платіжні термінали. Це дозволяє значно спростити фінансові транзакції та зробити їх безпечними.

Крім того, банки беруть активну участь у фінансуванні інвестиційних проєктів, що мають значний потенціал для розвитку інфраструктури та підвищення конкурентоспроможності економіки. Важливим напрямом також є розробка нових фінансових продуктів, зокрема іпотечних кредитів і кредитних карток, які враховують потреби ринку та регуляторні вимоги. Це робить банківську систему не лише посередником у фінансових відносинах, а й рушієм економічного зростання та інновацій.

Таблиця 1.3 Функції банківської системи для економіки.

Функція	Опис
1	2
Забезпечення фінансування	Банки надають кредити як фізичним особам, так і підприємствам та державним органам, що дозволяє підтримувати економічну активність, стимулювати створення нових проєктів, розширювати виробництво та забезпечувати додаткові робочі місця.

Продовження таблиці 1.3

1	2
Зберігання коштів	Банківські установи забезпечують клієнтам надійне зберігання фінансів, гарантуючи їхню безпеку та доступність у будь-який час. Додатково банки запроваджують механізми захисту від шахрайства та крадіжок, що підвищує рівень довіри до банківської системи.
Обслуговування платіжних операцій	Банки забезпечують зручність і оперативність фінансових розрахунків, сприяючи поширенню безготівкових платежів. Вони пропонують клієнтам сучасні рішення, такі як мобільні додатки, онлайн-банкінг і платіжні термінали, які роблять фінансові операції швидкими, простими й безпечними.
Забезпечення валютних операцій	Банки здійснюють конвертацію валют, що дає змогу клієнтам, зокрема підприємствам, проводити міжнародні фінансові операції. Вони також виступають посередниками у валютному обміні, забезпечуючи встановлений курс і прозорість таких операцій.
Здійснення інвестицій	Банки активно беруть участь у фінансуванні різноманітних проєктів, спрямовуючи ресурси на придбання цінних паперів, акцій чи нерухомості. Крім того, вони підтримують інноваційні ініціативи та підприємницькі ідеї, сприяючи зростанню прибутковості та розширенню капіталу.
Розроблення фінансових продуктів	Банки розробляють широкий спектр фінансових інструментів, серед яких кредитні картки, іпотечні кредити та позики на нерухомість. Хоча комерційні банки є відповідальними за створення цих продуктів, Національний банк України встановлює стандарти та вимоги до їхньої безпеки, здійснюючи контроль за відповідністю законодавству.

Джерело: складено автором на основі даних [19].

Таким чином, банківська система виступає важливим компонентом фінансової інфраструктури країни, забезпечуючи кредитування, надійне зберігання коштів, надання широкого спектра фінансових послуг та розвиток інвестиційної діяльності. Завдяки своєму функціонуванню банки створюють умови для доступу до фінансових ресурсів, як для підприємств, так і для населення, сприяючи економічній активності. Вони також відіграють вирішальну роль у стабільності фінансової системи, знижуючи ризики за допомогою інструментів страхування, диверсифікації активів та формування резервів.

Банки є одним із головних рушіїв економічного зростання, фінансуючи нові проекти та підприємства, що сприяє розширенню інфраструктури та створенню робочих місць. Водночас вони виконують роль посередників у фінансових потоках, забезпечуючи ефективний розподіл ресурсів між економічними суб'єктами. Надійне функціонування банківської системи є ключовим для підтримки платіжної інфраструктури країни та стабільності інших фінансових інструментів.

Крім того, стабільність банківської системи робить країну привабливою для іноземних інвесторів. Наявність ефективних і надійних банків створює відчуття захищеності капіталу та стимулює співпрацю іноземного бізнесу з місцевими підприємствами. У підсумку, банківська система є фундаментом економічного розвитку, що забезпечує фінансову стійкість, підтримку інвестиційної активності та стимулює економічне зростання.

Тим не менш, роль банківської системи не можна зводити лише до функціонування як сукупності фінансових установ, які орієнтовані на максимізацію прибутку, стимулювання економічної активності реального сектору та підвищення рівня добробуту населення. Банківська система є провідником до інших сфер економіки державної політики, зокрема монетарної [7, с. 5].

Відповідаючи на дії уряду, такі як валютні інтервенції, операції на ринку боргових цінних паперів чи зміни облікової ставки центрального банку, банки змінюють власну політику щодо залучення та використання ресурсів, коригують

позикові ставки, резервні вимоги, а також умови іпотечного кредитування. Такі зміни сприяють активізації чи, навпаки, стримуванню економічної діяльності, що свідчить про опосередкований вплив урядової політики на економічний розвиток країни.

Окрім монетарних важелів, держава може впливати на банківську систему за допомогою адміністративних регуляцій. Наприклад, встановлення заборон чи дозволів на кредитування у іноземній валюті для фізичних осіб може суттєво впливати на кредитну політику банків, змінювати їх управлінські пріоритети та підходи до залучення ресурсів з фінансового ринку. Таким чином, регуляторна політика держави відіграє ключову роль у визначенні напрямків діяльності банківської системи та її впливу на реальний сектор економіки.

Отже, банківська система є ключовим елементом фінансової інфраструктури країни, що забезпечує стабільність і розвиток економіки через кредитування, зберігання коштів, обслуговування фінансових потоків та інвестування. Її діяльність сприяє підтримці макроекономічної рівноваги, стимулює зростання підприємництва, розвиток інфраструктури та створення нових робочих місць. Водночас банки виконують важливу посередницьку функцію, забезпечуючи ефективний перерозподіл ресурсів між економічними суб'єктами, впроваджуючи інноваційні фінансові інструменти та підтримуючи платіжну інфраструктуру. Регуляторна політика держави, впливаючи на банківську систему, формує її напрями діяльності, що, у свою чергу, опосередковано впливає на економічну активність і розвиток реального сектору. Таким чином, банківська система виступає не лише стабілізатором економіки, а й її рушійною силою.

1.3 Вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на банківську діяльність

Основною метою функціонування банківських установ є забезпечення фінансової стабільності та ефективного обслуговування економічних процесів. Банки відіграють ключову роль у підтримці грошового обігу, регулюванні

кредитного ринку та фінансуванні підприємницької діяльності, що сприяє загальному економічному розвитку країни. Їхня діяльність спрямована на підтримку ліквідності, надання широкого спектра фінансових послуг, формування резервів для зниження ризиків та забезпечення довіри клієнтів.

Стійкість банківської системи залежить від різних факторів, які можна поділити на дві великі групи: зовнішні та внутрішні.

Зовнішні фактори не залежать безпосередньо від діяльності банківських установ, але значною мірою впливають на їхню стабільність, ефективність функціонування та можливість виконання основних фінансових операцій. До таких факторів належать загальний стан економіки, рівень промислового розвитку, динаміка зовнішньої торгівлі, зміни валютного курсу, монетарна політика центрального банку, нормативні вимоги щодо резервування, особливості податкового регулювання, ситуація на міжнародних фінансових ринках, кризові явища, війна та конкурентне середовище банківського сектору.

Війна є одним із найбільш руйнівних кризових факторів, що впливають на банківський сектор. Вона створює нестабільність у фінансовій системі, знижує рівень довіри до банків, викликає відтік капіталу, обмежує доступ до міжнародних фінансових ринків та ускладнює виконання фінансових зобов'язань. У період війни банки можуть зіштовхнутися з різким зростанням неповернення кредитів, підвищеним попитом на готівку, блокуванням частини активів та руйнуванням банківської інфраструктури. Додатково, обмеження на валютні операції та санкції можуть ускладнити роботу банків, що взаємодіють із міжнародними партнерами.

Економічна ситуація в країні є одним із ключових факторів, що визначає можливості банків надавати фінансові послуги, зокрема кредитування підприємств і населення. Зростання промислового виробництва та позитивні економічні тенденції сприяють активізації банківської діяльності, розширенню спектру фінансових послуг та поліпшенню рівня доступності банківських ресурсів. Натомість економічний спад може ускладнювати діяльність фінансових установ,

знижуючи рівень довіри до банківської системи, обмежуючи можливості для довгострокового кредитування та призводячи до скорочення грошової маси в обігу. Під час війни економічні труднощі значно посилюються через руйнування підприємств, скорочення робочих місць, зменшення податкових надходжень і загальну нестабільність.

Коливання валютного курсу також має значний вплив на функціонування банків. Зміни вартості національної валюти щодо іноземних валют можуть створювати додаткові ризики для фінансових установ, зокрема у сфері міжнародних розрахунків та обслуговування зовнішньоекономічної діяльності клієнтів. Суттєві коливання валютного ринку можуть впливати на операції банків, що працюють із міжнародними фінансовими інструментами, і змушувати їх переглядати стратегії управління ризиками. У воєнний час валютні коливання можуть бути ще більш хаотичними через спекуляції, нестачу іноземної валюти та економічні санкції.

Рівень облікової ставки центрального банку є важливим чинником, що впливає на кредитну політику комерційних банків. Зміни в монетарній політиці можуть впливати на доступність кредитних ресурсів, регулювати грошовий обіг та формувати умови для залучення нових клієнтів у банківський сектор. Підвищення облікової ставки зазвичай призводить до зменшення обсягів кредитування, тоді як її зниження стимулює активніші фінансові операції та розширення банківських послуг. У період війни центральний банк часто змушений вживати екстрених заходів, зокрема вводити обмеження на грошові перекази, заморожувати активи або навіть націоналізувати окремі банки для збереження фінансової стабільності.

Центральний банк, реагуючи на поточний економічний стан, може змінювати норму обов'язкових резервів, що також має значний вплив на можливості банків у сфері кредитування. За обмежувальної грошово-кредитної політики центральний банк вдається до підвищення норми обов'язкових резервів, що веде до зменшення кредитних можливостей комерційних банків і скорочення грошової маси в обігу [24].

Ще одним важливим чинником є система оподаткування, яка впливає як на фінансові показники банку, так і на доступність та привабливість його продуктів для клієнтів. Оподаткування юридичних і фізичних осіб визначає попит на банківські послуги та формує напрями кредитної діяльності банків. Також, на фінансові результати прямо впливає система оподаткування самого банку як суб'єкта господарювання [30]. У воєнний час податкове навантаження може змінюватися, оскільки уряди часто впроваджують додаткові збори для фінансування оборони або тимчасово знижують податки для підтримки бізнесу.

Ринок державних цінних паперів також має значний вплив на банківський сектор. Висока дохідність таких активів може зробити їх привабливими для фінансових установ, що сприяє розвитку інвестиційної діяльності банків. Водночас у періоди економічної нестабільності фінансові установи можуть стикатися з ризиками ліквідності, що може позначитися на їхній здатності виконувати зобов'язання перед клієнтами.

Конкуренція у банківському секторі також є важливим чинником, що визначає розвиток банківської діяльності. З метою збереження та розширення клієнтської бази банки змушені розвивати нові фінансові продукти, вдосконалювати якість обслуговування та оптимізувати внутрішні процеси. Конкурентне середовище спонукає банки шукати шляхи підвищення ефективності роботи, що позитивно впливає на фінансову систему країни.

Отже, сукупність зовнішніх факторів визначає загальне середовище функціонування банків, регулюючи умови кредитування, доступність фінансових ресурсів та рівень ліквідності банківської системи. Розуміння цих чинників та їхній аналіз допомагає банкам адаптувати свою діяльність до змін та ефективно управляти ризиками, забезпечуючи стабільність фінансового ринку.

Окрім зовнішніх чинників, що впливають на діяльність банку, важливе значення мають і внутрішні фактори, тобто ті, що вплив через діяльність банків та управлінські рішення, що були прийняті його топ-менеджментом [12].

Внутрішні фактори, які впливають на діяльність банків, включають рівень професійної підготовки персоналу, умови праці, застосування сучасних технологій, ступінь ризиковості операцій, ефективність управління фінансовими ресурсами, а також соціальні аспекти. У період війни персонал банку може стикатися з фізичними загрозами, а банк змушений перебудовувати свої операційні процеси, відкривати резервні офіси в безпечніших регіонах або навіть евакуювати свої головні офіси.

Кваліфікація співробітників відіграє важливу роль у стабільності та розвитку банківської установи. Відсутність достатньої кількості висококваліфікованих фахівців та слабкий рівень корпоративного управління можуть стати перешкодою для розвитку банківської системи, знижуючи її конкурентоспроможність та адаптивність до змін ринку.

Робочі умови також є важливим фактором, що впливає на продуктивність персоналу. Зручне робоче середовище, сучасне технічне забезпечення та мотиваційні програми сприяють підвищенню ефективності праці, що позитивно позначається на загальній діяльності банку.

Технологічне забезпечення банківських операцій має суттєвий вплив на ефективність діяльності фінансових установ. Використання інноваційних банківських технологій дозволяє розширювати спектр послуг, впроваджувати нові фінансові продукти, виходити на нові ринки та підвищувати якість обслуговування клієнтів. Це, своєю чергою, збільшує конкурентоспроможність банку та сприяє його фінансовій стабільності.

Ризиковість діяльності банківських установ залишається одним із ключових чинників, що впливають на їхню діяльність. У воєнний час ризики багаторазово зростають через економічну нестабільність, зростання шахрайства, кібератак та проблеми з поверненням кредитів.

Соціальні фактори також чинять значний вплив на діяльність банків, і водночас вони є одними з найменш прогнозованих та керованих. До них належать,

зокрема, рівень схильності населення до заощаджень, а також різноманітні непередбачувані події, що можуть впливати на фінансову поведінку клієнтів.

У науковій літературі існує багато досліджень, присвячених класифікації факторів, що впливають на діяльність банку.

Так, І.М. Парасій-Вергуненко поділяє їх на загальні, які формують однакові умови функціонування для всіх учасників ринку, та специфічні, що безпосередньо впливають на діяльність окремих банківських установ.

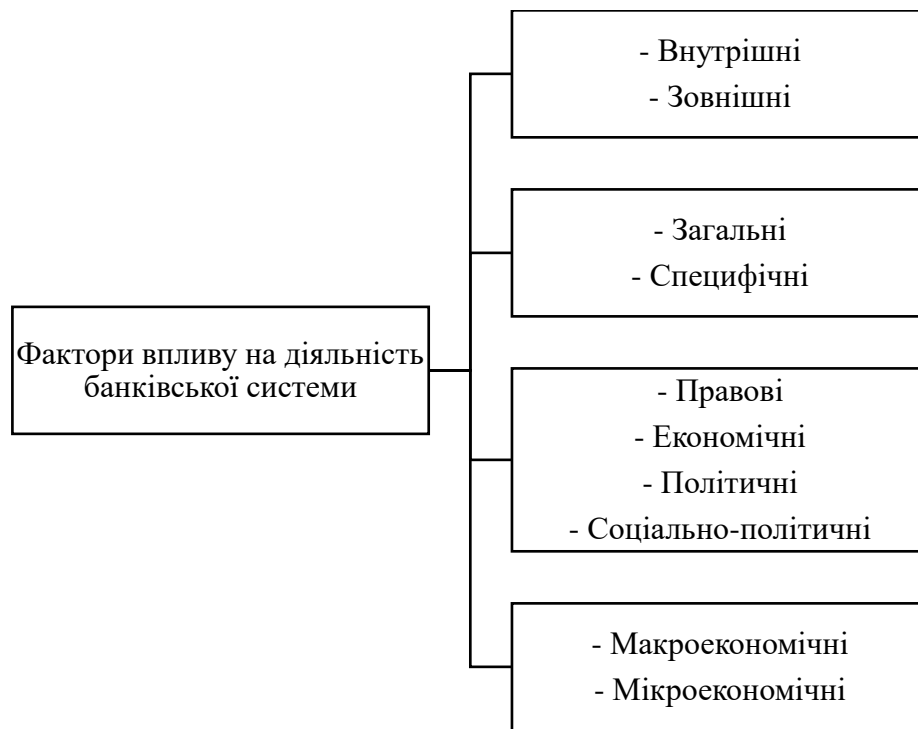
Л.О. Примостка розглядає ці фактори, розподіляючи їх за середовищем походження: внутрішньобанківські, які залежать від стратегії та управлінських рішень конкретного банку, та зовнішні, які визначаються економічною та фінансовою ситуацією в країні та світі.

О.С. Доценко пропонує розподіл факторів впливу на економічні, політичні, правові, соціально-економічні, а також внутрішні й зовнішні, залежно від їхнього джерела та сфери впливу.

І.О. Карєва аналізує фактори впливу за їхнім походженням у макросередовищі, до якого належать економічні, політико-правові, соціальні, природно-кліматичні та науково-технологічні аспекти, або ж у мікросередовищі, що розглядається через взаємозв'язки банку з клієнтами, партнерами та конкурентами.

О.Й. Шевцов виокремлює фактори, що впливають на формування процентного доходу банку, поділяючи їх на макроекономічні, які не залежать від діяльності окремої банківської установи, та мікроекономічні, що визначаються управлінськими рішеннями, рівнем кредитоспроможності клієнтів і загальною фінансовою політикою конкретного банку.

Загальний аналіз дозволяє виділити ключові фактори впливу на діяльність банку (Рис. 1.2).

Рисунок 1.2 – Фактори впливу на діяльність банківської системи.

Джерело: складено автором на основі даних [12].

Висновок до розділу 1

Отже, банківська діяльність залежить від сукупності зовнішніх та внутрішніх факторів, які визначають її стабільність і прибутковість. У період війни зовнішні умови стають значно складнішими, що змушує банки швидко адаптуватися до нових викликів. Ефективність антикризового управління, стратегічне планування та підтримка держави відіграють ключову роль у збереженні стійкості фінансової системи в умовах війни. Довгострокові стратегії розвитку, впровадження інноваційних технологій та підвищення рівня фінансової грамотності населення також можуть сприяти зміцненню банківського сектору та його здатності протистояти викликам майбутнього.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ВІТЧИЗНЯНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

2.1 Аналіз основних показників діяльності банків України

Щоб проаналізувати сучасний стан банківської системи необхідно розпочати з аналізу банків як основної складової системи. Формування банківської системи України розпочалося разом із процесом здобуття незалежності та ухваленням Декларації про державний суверенітет України 16 липня 1990 року, а також Закону України «Про економічну самостійність України» від 3 серпня 1990 року. Саме в цих документах було закріплено право України самостійно організовувати банківську діяльність, контролювати грошовий обіг і створювати власну фінансову систему.

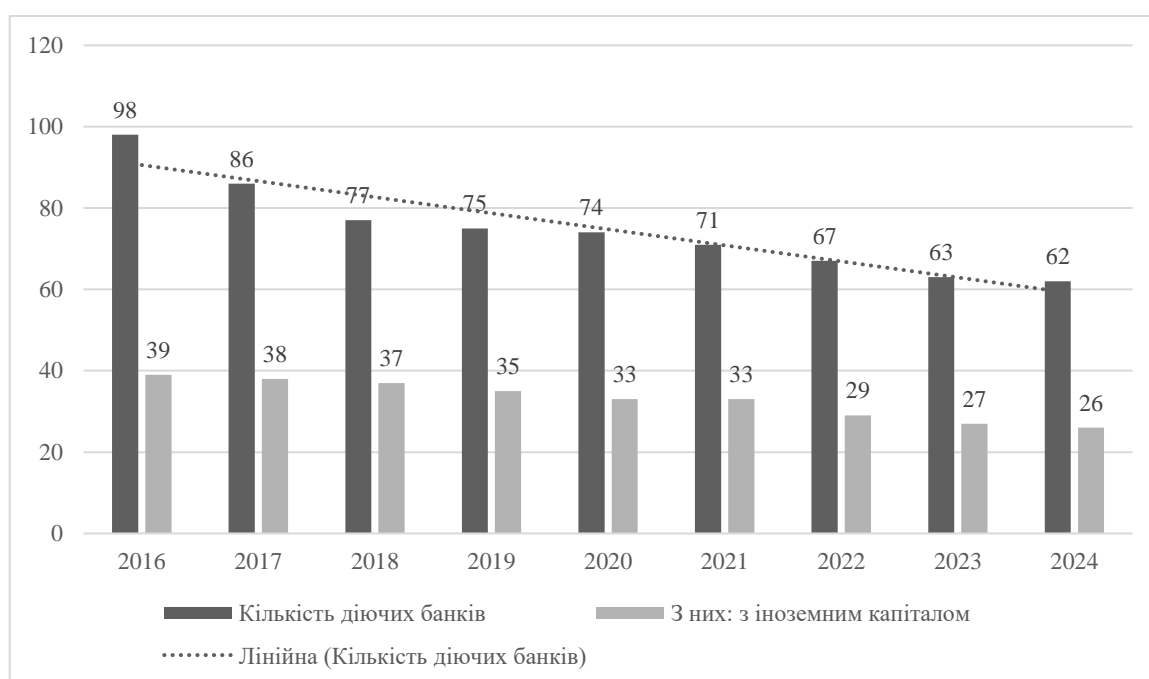
На початкових етапах розвитку банківської системи спостерігалось стрімке зростання кількості фінансових установ, однак із часом цей процес змінився на протилежний – після кризи 2008-2009 років розпочалося поступове скорочення кількості банків через виведення з ринку нестабільних і фінансово слабких установ. Цей тренд продовжився й у подальші роки, оскільки регуляторна політика Національного банку України була спрямована на зміцнення фінансової стійкості та очищення системи від ненадійних банків.

Протягом свого розвитку банківська система України переживала різні кризові періоди, які супроводжувалися економічними потрясіннями, девальвацією національної валюти, фінансовими втратами та нестачею ліквідності. Водночас завдяки ефективному реформуванню протягом восьми років, а також вчасним антикризовим заходам Національного банку України, вдалося значно знизити вразливість банківського сектору до зовнішніх і внутрішніх ризиків. Це дозволило банкам успішно подолати виклики, пов'язані з пандемією COVID-19, а також

забезпечити стійкість у надзвичайно складних умовах, викликаних повномасштабною військовою агресією з боку Росії.

На сьогодні банківська система України функціонує у винятково напружених умовах, проте вона змогла адаптуватися до реалій воєнного часу, зберегти ключові фінансові показники та продовжити виконувати свої основні функції – забезпечення стабільності національної валюти, підтримку кредитування та управління грошовим обігом у державі.

За даними НБУ [16] можна провести аналіз зміни кількості діючих банків в Україні за останні роки (Рис. 2.1).

Рисунок 2.1 – Аналіз кількості діючих банків за 2016-2024 рр. (станом на 1 грудня відповідного року).

Джерело: складено автором на основі даних [16].

Аналізуючи динаміку кількості діючих банків в Україні за період 2016-2024 років, можна відзначити стійку тенденцію до скорочення кількості фінансових установ. Якщо у 2016 році в країні функціонувало 98 банків, то станом на 2024 рік їхня кількість скоротилася до 62. Це свідчить про поступову консолідацію

банківської системи, що зумовлено як регуляторними вимогами, так і кризовими явищами в економіці.

Зокрема, найбільш помітне скорочення відбулося у період з 2016 по 2020 рік, коли кількість банків зменшилася з 98 до 74. Основною причиною цього стало очищення банківської системи від фінансово нестабільних установ та посилення вимог Національного банку України щодо достатності капіталу та ліквідності. Надалі, у період 2021-2024 років, зниження кількості банків відбувалося повільнішими темпами, що може свідчити про стабілізацію ринку.

Що стосується банків з іноземним капіталом, їхня кількість також скоротилася – з 39 у 2016 році до 26 у 2024 році. Це може бути зумовлено як виходом деяких міжнародних банківських груп з українського ринку через макроекономічні ризики, так і процесами злиття та поглинання серед іноземних фінансових установ.

Загалом, така динаміка вказує на продовження тенденції до зміцнення банківської системи, підвищення її стійкості та адаптацію до сучасних викликів. Умови війни, економічні труднощі та змінена регуляторна політика зумовили посилення вимог до банків, що сприяло консолідації ринку та виходу слабших гравців.

Аналіз стану активів банківської системи за 2019-2024 рр. показав, що за останні 5 років спостерігається суттєве зростання загальних активів банківської системи України. У 2019 році їх обсяг становив 1 404 000 млн грн, тоді як у 2024 році він досяг 3 258 508 млн грн. Така динаміка свідчить про зміцнення фінансової стійкості банків, що стало можливим завдяки посиленню регуляторного контролю, збільшенню обсягів державного фінансування та активному розвитку банківського сектора. Найбільше зростання активів відбулося у 2022-2024 роках, що може бути пов'язано із залученням додаткових коштів для фінансування оборонних потреб, економічної підтримки бізнесу та нарощування ліквідності в умовах війни.

Таблиця 2.1 Стан активів банківської системи за 2019-2024 рр. (станом на 1 грудня відповідного року), млн грн.

Назва показника/Рік	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Активи	1 404 000	1 754 736	1 979 298	2 243 915	2 748 813	3 258 508
Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	1 905 480	2 158 935	2 290 307	2 625 325	3 107 767	3 630 724
Готівкові кошти	455 02	66 251	75 169	76 725	78 146	97 074
Банківські метали	372	511	505	144	174	271
Кошти в Національному банку України	54 133	51 689	55 424	72 246	205 445	241 972
Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	129 571	207 895	193 539	298 074	309 127	344 364
Строкові вклади в інших банках та кредити, надані іншим банкам	38 182	48 506	63 757	46 657	72 760	116 185
Кредити надані клієнтам	1 061 873	980 499	1 067 765	1 075 343	1 021 786	1 153 080
Вкладення в цінні папери та депозитні сертифікати	462 932	686 262	712 978	929 640	1 312 769	1 556 688
Резерви за активними операціями банків	505 327	409 260	313 974	385 942	363 545	377 913

Джерело: складено автором на основі даних [16].

Динаміка загальних активів без урахування резервів підтверджує тенденцію до зростання. Якщо у 2019 році цей показник становив 1 905 480 млн грн, то у 2024 році він зріс до 3 630 724 млн грн. Найбільш інтенсивне збільшення загальних активів спостерігалось у 2023 році, коли обсяг активів перевищив 3 100 000 млн грн. Це свідчить про розширення банківських операцій, збільшення інвестицій у державні цінні папери та зростання попиту на кредитні ресурси. Однак зростання активів не завжди означає покращення фінансового стану, оскільки значна їх частка може складатися з державних облігацій, що банки вимушені купувати для підтримки стабільності фінансової системи.

Обсяг готівкових коштів у банківській системі України також демонструє стабільне зростання. У 2019 році він становив 45 502 млн грн, а у 2024 році досяг 97 074 млн грн. Найбільше зростання відбулося у 2023-2024 роках, що може бути зумовлено зростаючою необхідністю забезпечення ліквідності для банківських установ у період військової нестабільності. Високий рівень готівкових коштів також може свідчити про обережність банків, які зберігають значну кількість коштів у доступній формі, щоб оперативно реагувати на можливі фінансові потрясіння.

Динаміка банківських металів є нестабільною. У 2019 році їхній обсяг становив 372 млн грн, у 2020 році зріс до 511 млн грн, а в 2021 році – до 505 млн грн. Проте у 2022 році відбулося різке скорочення цього показника до 144 млн грн, що може бути пов'язано з необхідністю реалізації банками частини золотих резервів для забезпечення ліквідності. У 2023-2024 роках спостерігається поступове відновлення, і в 2024 році обсяг банківських металів зріс до 271 млн грн. Це може свідчити про повернення інтересу до банківських металів як захисного активу в умовах економічної нестабільності.

Обсяг коштів, що зберігаються банками в Національному банку України, суттєво збільшився за аналізований період. У 2019 році цей показник становив 54 133 млн грн, а у 2024 році він досяг 241 972 млн грн. Значне зростання розпочалося у 2023 році, коли обсяг цих коштів перевищив 205 000 млн грн. Це свідчить про активну монетарну політику НБУ, спрямовану на підтримку банківської системи. Високий рівень резервів може пояснюватися необхідністю підвищення стійкості банків перед можливими кризовими явищами, а також регуляторними вимогами щодо ліквідності.

Значне зростання коштів на кореспондентських рахунках інших банків також є важливим сигналом змін у банківській системі. У 2019 році цей показник становив 129 571 млн грн, тоді як у 2024 році він досяг 344 364 млн грн. Особливо активне зростання відбулося у 2021-2024 роках, що може свідчити про посилення співпраці українських банків з міжнародними фінансовими установами та

зростання ролі міжбанківських операцій. Збільшення коштів на кореспондентських рахунках також може бути пов'язане зі зростаючими вимогами до фінансової прозорості та необхідністю підтримки розрахункових операцій.

Обсяг строкових вкладів та міжбанківських кредитів зріс майже втричі за аналізований період. Якщо у 2019 році цей показник становив 38 182 млн грн, то у 2024 році він досяг 116 185 млн грн. Це свідчить про активізацію міжбанківського кредитування та посилення довіри між банками. Значне зростання у 2023-2024 роках може бути результатом підвищеної взаємодії банківських установ у процесі управління ліквідністю. Також це може свідчити про зміну стратегій управління капіталом, коли банки прагнуть розміщувати кошти у надійних установах для мінімізації ризиків.

Аналізуючи динаміку кредитування за період 2019-2024 років, можна побачити певні коливання. У 2019 році загальний обсяг кредитів, наданих клієнтам, становив 1 061 873 млн грн. У 2020 році цей показник знизився, що, ймовірно, пов'язано з пандемією COVID-19, яка суттєво вплинула на економічну активність, знизила попит на кредитні ресурси та підвищила кредитні ризики. У 2021 році ситуація почала відновлюватися, і обсяг кредитування зріс. У 2022-2024 роках зберігається тенденція до помірному зростання, а у 2024 році обсяг виданих кредитів досяг 1 153 080 млн грн. Це свідчить про поступове пожвавлення кредитного ринку, що може бути зумовлено державними програмами підтримки бізнесу, стимулюванням малого та середнього підприємництва, а також поступовою стабілізацією економіки. Однак, варто зазначити, що, незважаючи на загальне зростання, рівень кредитування все ще не досяг пікових значень, що може бути наслідком підвищених ризиків, пов'язаних із війною та макроекономічною нестабільністю.

Обсяг вкладень у цінні папери та депозитні сертифікати за аналізований період зріс більш ніж втричі. Така динаміка вказує на зміну стратегії банків, які в умовах високих ризиків дедалі частіше надають перевагу вкладенням у безризикові інструменти, зокрема державні цінні папери та депозитні сертифікати НБУ.

Найбільш стрімке зростання спостерігалось у 2022-2024 роках, що, ймовірно, пояснюється необхідністю забезпечення стабільності фінансової системи. Це також свідчить про високий рівень довіри банків до державних інструментів, що гарантують стабільний прибуток при мінімальних ризиках.

Рівень резервів за активними операціями банків демонструє нестабільну динаміку. У 2019 році цей показник становив 505 327 млн грн, а у 2020 році він знизився до 409 260 млн грн. Зменшення резервів може бути пов'язане з тим, що банки скоротили обсяг ризикового кредитування або вжили заходів для підвищення якості своїх активів. У 2021 році резерви знизилися ще більше, що може свідчити про оптимізацію кредитного портфеля. Однак уже у 2022 році цей показник зріс до 385 942 млн грн, а у 2024 році – до 377 913 млн грн. Це може свідчити про необхідність підготовки банків до можливих макроекономічних ризиків, особливо в умовах військових дій та нестабільного фінансового середовища. Загалом, динаміка резервів вказує на прагнення банківської системи підтримувати стабільність і мінімізувати кредитні ризики.

Аналіз стану активів банківської системи України за 2019-2024 роки демонструє стійке зростання основних фінансових показників. Це свідчить про поступове зміцнення банківського сектора, зростання обсягів ліквідності та посилення ролі державного регулювання у підтримці фінансової стабільності. Найбільш суттєві зміни відбулися у 2022-2024 роках, що було зумовлено зростанням попиту на державні цінні папери, збільшенням обсягів кредитування стратегічних галузей економіки та активною монетарною політикою Національного банку України.

Аналіз пасивів банківської системи за 2019-2024 вказує на те, що їх загальний обсяг зріс більш ніж у два рази, збільшившись із 1 404 000 млн грн у 2019 році до 3 258 508 млн грн у 2024 році. Таке зростання свідчить про активне залучення ресурсів банками для забезпечення фінансової стійкості та підтримки економіки. Найбільше збільшення пасивів відбулося у 2022-2024 роках, що може бути

наслідком активної державної підтримки, зростання депозитної бази та залучення коштів міжнародних партнерів для стабілізації фінансової системи.

Таблиця 2.2 Стан пасивів банківської системи за 2019-2024 рр. (станом на 1 грудня відповідного року), млн грн.

Назва показника/Рік	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Пасиви	1 404 000	754 736	1 979 298	2 243 915	2 748 813	3 258 508
Капітал	197 362	212 577	244 081	218 910	337 407	409 246
Зобов'язання банків	1 206 638	152 160	1 735 217	2 025 006	2 411 406	2 849 263
Строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків	237 47	23 865	26 164	6 515	6 931	5 256
Кошти суб'єктів господарювання	428 197	605 206	705 421	838 362	1 142 474	1 369 768
Кошти фізичних осіб	544 661	681 892	699 752	889 485	1 034 224	1 189 364
Кошти небанківських фінансових установ	26 121	34 704	40 987	51 645	53 438	61 704

Джерело: складено автором на основі даних [16].

Рівень капіталу банків зростав стабільними темпами, починаючи з 2019 року, коли він становив 197 362 млн грн, і досяг 409 246 млн грн у 2024 році. Це свідчить про поступове нарощування фінансової стійкості банків, що могло бути спричинене як внутрішньою рекапіталізацією, так і підтримкою з боку держави та міжнародних фінансових організацій. Найзначніше зростання капіталу відбулося у 2023-2024 роках, коли банки активно формували резерви та посилювали свою стійкість до потенційних ризиків.

Зобов'язання банків значно зросли за аналізований період, збільшившись із 1 206 638 млн грн у 2019 році до 2 849 263 млн грн у 2024 році. Це свідчить про активне залучення банками зовнішніх та внутрішніх ресурсів для фінансування операцій та підтримки ліквідності. Різне зростання цього показника у 2022-2024

роках може бути пояснене підвищеним попитом на фінансування в умовах війни та необхідністю підтримки економічної активності.

Обсяг строкових вкладів та міжбанківських кредитів демонструє значне зниження. Якщо у 2019 році цей показник становив 23 747 млн грн, то у 2024 році він скоротився до 5 256 млн грн. Це свідчить про зменшення залежності банківської системи від міжбанківського фінансування, що може бути результатом посилення внутрішньої ліквідності банків та зміни структури залучених ресурсів. Таке зниження також може свідчити про обмеження доступу до міжнародних фінансових ринків через макроекономічні ризики.

Значний приріст демонструють кошти суб'єктів господарювання, які збільшилися з 428 197 млн грн у 2019 році до 1 369 768 млн грн у 2024 році. Це свідчить про зростання довіри бізнесу до банківської системи, що може бути зумовлено стабілізацією фінансової ситуації, а також активною державною підтримкою економіки. Найбільше зростання спостерігається у 2022-2024 роках, що може бути пов'язано з відновленням економічної діяльності після кризи та воєнних викликів.

Депозити населення також демонструють стабільне зростання. У 2019 році вони становили 544 661 млн грн, а у 2024 році досягли 1 189 364 млн грн. Це свідчить про довіру громадян до банківської системи та активне використання депозитних інструментів для збереження та накопичення коштів. Зростання цього показника особливо активізувалося у 2022-2024 роках, що може бути пов'язано із запровадженням більш привабливих депозитних програм та зменшенням альтернативних способів збереження коштів в умовах нестабільності.

Кошти небанківських фінансових установ також демонструють стабільне зростання – з 26 121 млн грн у 2019 році до 61 704 млн грн у 2024 році. Це може свідчити про збільшення активності страхових компаній, інвестиційних фондів та інших фінансових організацій, які взаємодіють з банківською системою для управління своїми активами.

Аналіз пасивів банківської системи України за 2019-2024 роки свідчить про суттєве зростання фінансових ресурсів банків, що дозволяє їм підтримувати економічну активність та забезпечувати стабільність фінансової системи. Основними чинниками цього зростання стали активне залучення депозитів фізичних осіб та підприємств, нарощування капіталу та підтримка ліквідності з боку держави. Водночас спостерігається зниження залежності від міжбанківського кредитування, що свідчить про підвищення самостійності банків та їхньої здатності ефективно управляти власними фінансовими ресурсами.

Отже, аналіз основних показників банківської системи України свідчить про її адаптацію до кризових умов і зміцнення фінансової стійкості. Попри війну та економічну нестабільність, банки нарощують активи, збільшують ліквідність і капітал, а також знижують залежність від міжбанківського кредитування. Скорочення кількості фінансових установ вказує на консолідацію ринку, тоді як зростання депозитів і залучення коштів підприємств свідчить про підвищення довіри до банків. Завдяки підтримці НБУ та активному використанню державних фінансових інструментів банківська система залишається стабільною, хоча її подальший розвиток залежатиме від макроекономічних умов і регуляторної політики.

2.2 Вплив воєнного стану на функціонування банківської системи

Війна створила серйозні виклики для всієї економіки України, зокрема для банківської системи, яка в умовах кризи мала швидко адаптуватися до нової реальності. Завдяки злагодженим діям Національного банку України та банківських установ вдалося зберегти відносну стабільність ринку фінансових послуг. Регулятор запровадив комплекс адміністративних і монетарних заходів, а банки, зі свого боку, змогли організувати безперебійне обслуговування клієнтів – як фізичних, так і юридичних осіб.

З перших днів війни НБУ почав активно застосовувати механізми грошово-кредитної політики, щоб стримати макрофінансову нестабільність і запобігти панічним настроям. Було запроваджено фіксований валютний курс, підвищено облікову ставку, активізовано залучення коштів через випуск військових ОВДП. Також встановили обмеження на зняття готівки та тимчасово зупинили роботу валютного ринку, що допомогло уникнути хаосу у фінансовій сфері.

Національний банк також швидко розробив заходи підтримки комерційних банків, надавши їм доступ до довгострокового бланкового рефінансування, відтермінувавши введення нових регуляторних вимог і тимчасово скасувавши санкції за порушення деяких пруденційних нормативів.

Щоб уникнути масового відтоку депозитів і зберегти довіру громадян до банків, було прийнято рішення гарантувати повне повернення вкладів фізичних осіб протягом воєнного стану та ще три місяці після його завершення. Пізніше межу гарантованого відшкодування підняли з 200 тисяч до 600 тисяч гривень.

Загалом, банківська система у перші місяці війни працювала в умовах постійних ризиків – від втрати ліквідності до масового зняття депозитів. Проте своєчасні дії Національного банку дозволили запобігти фінансовій кризі, стабілізувати ситуацію на ринку та зберегти довіру до банківського сектора.

Одним із ключових рішень Національного банку за останній час стало підвищення облікової ставки до 14,5% [20], що має на меті стабілізацію валютного ринку, зниження інфляційних ризиків та стримування зростання цін. Такі заходи є відповіддю на прискорення інфляції, яка у 2024 році сягнула 12%, а в перші місяці 2025 року продовжує зростати.

Фінансова система змушена адаптуватися до нових реалій, зокрема зростання собівартості бізнесу, енергетичних ризиків та дефіциту робочої сили. Незважаючи на складні умови, якість працюючих кредитів залишається відносно стабільною, а темпи переходу позик у проблемну категорію порівняні з довоєнним рівнем. Однак

банкери очікують, що якість кредитного портфеля може погіршитися, особливо у сфері роздрібного кредитування.

Позитивним фактором залишається міжнародна фінансова підтримка, яка у 2024 році становила 42 млрд доларів США [20]. Завдяки цим коштам вдалося профінансувати дефіцит бюджету та зміцнити міжнародні резерви України. На 2025 рік заплановане нове зовнішнє фінансування у розмірі 38,4 млрд доларів, що дозволить уникнути емісії та підтримувати стабільність валютного ринку.

Основним ризиком для банківського сектору залишається невизначеність війни. Втрата територій, пошкодження інфраструктури, скорочення чисельності населення та потенційні податкові зміни можуть впливати на фінансову стійкість країни. Проте водночас зберігаються оптимістичні сценарії, пов'язані з посиленням міжнародної підтримки, використанням заморожених російських активів та відновленням економіки через інвестиції в енергетику та виробничі потужності.

Таким чином, банківська система демонструє стійкість, але її майбутнє залежатиме від динаміки війни, ритмічності міжнародної допомоги та ефективності внутрішньої економічної політики.

Аналізуючи динаміку доходів і витрат банківської системи України за 2019-2024 роки, можна відзначити стійку тенденцію до зростання загальних доходів (Таблиця 2.3). Якщо у 2019 році банківські доходи становили 20 180 млн грн, то у 2024 році цей показник досяг 42 148 млн грн, що свідчить про активний розвиток банківських операцій навіть у складних економічних умовах.

Основним джерелом прибутку банків залишаються процентні доходи, які у 2024 році зросли до 28 993 млн грн, що майже вдвічі більше порівняно з 2019 роком. Це свідчить про активну кредитну діяльність банків та збереження високої прибутковості від фінансових операцій. Комісійні доходи також демонструють позитивну динаміку, зростаючи з 4 628 млн грн у 2019 році до 8 269 млн грн у 2024 році, що свідчить про розширення спектра банківських послуг. Важливу роль у формуванні доходів відіграє також результат від переоцінки валютних операцій –

у 2023 році він досяг 5 932 млн грн, що може бути пов'язано з валютними коливаннями та активною політикою НБУ на валютному ринку.

Зростання доходів супроводжується збільшенням витрат. Якщо у 2019 році загальні витрати банківської системи становили 14 754 млн грн, то у 2024 році вони зросли до 25 385 млн грн. Основні складові витрат – процентні витрати, які у 2024 році досягли 9 940 млн грн, що більш ніж на 3 500 млн грн перевищує показник попереднього року. Також варто відзначити зростання адміністративних витрат – у 2024 році вони досягли 7 560 млн грн, що пояснюється необхідністю підтримки банківських установ, їхньої інфраструктури та персоналу.

Значне коливання спостерігається в частині відрахувань у резерви. У 2023 році цей показник досяг 2 825 млн грн, проте у 2024 році він став негативним (-1 253 млн грн), що може свідчити про зниження потреби у формуванні резервів через стабілізацію кредитного портфеля та зменшення рівня проблемних кредитів.

Попри зростання витрат, банківська система зберігає позитивні фінансові результати. Чистий прибуток банків у 2024 році становив 16 762 млн грн, що є найвищим показником за весь аналізований період. Це свідчить про ефективну діяльність банків, адаптацію до викликів війни та економічної нестабільності, а також посилений контроль з боку НБУ.

Загалом, банківський сектор України продемонстрував високий рівень стійкості та адаптації до кризових умов. Збільшення доходів, збереження стабільності кредитного портфеля та ефективне управління витратами дозволили банкам не лише зберегти прибутковість, а й досягти рекордного фінансового результату у 2024 році.

Таблиця 2.3 Стан доходів і витрат по банківській системі України в цілому за 2019-2023 роки, млн. грн.

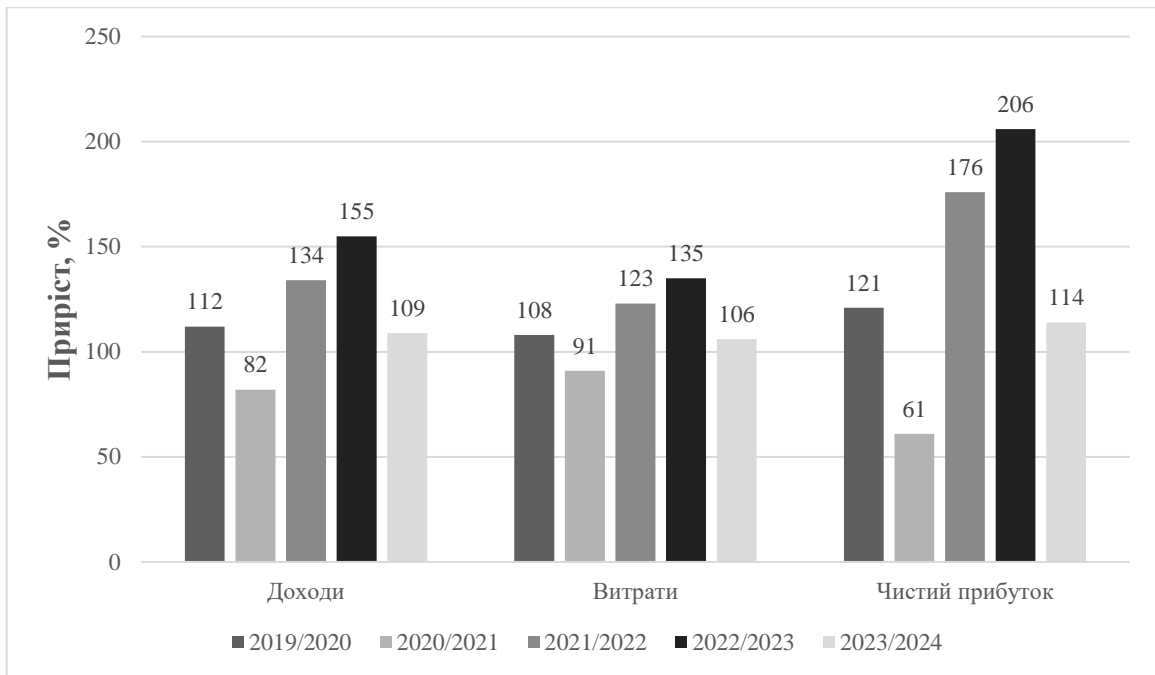
Назва показника/Рік	01.2019	01.2020	01.2021	01.2022	01.2023	01.2024
1	2	3	4	5	6	7
ДОХОДИ	20 180	22 583	18 569	24 944	38 650	42 148

Продовження таблиці 2.3

1	2	3	4	5	6	7
процентні доходи	13 282	13 571	13 011	16 445	23 765	28 993
комісійні доходи	4 628	5 438	6 013	7 941	8 307	8 269
результат від переоцінки та від операцій купівлі-продажу	1 656	2 688	-985	-42	5 932	3 794
інші операційні доходи	481	721	374	410	506	820
інші доходи	79	96	97	90	76	125
повернення списаних активів	54	69	59	101	64	147
ВИТРАТИ	14 754	15 991	14 519	17 800	23 956	25 385
процентні витрати	6 255	6 295	4 506	4 623	7 245	9 940
комісійні витрати	1 470	1 947	2 107	2 967	3 895	3 545
інші операційні витрати	821	887	744	1 140	1 075	1 265
загальні адміністративні витрати	4 136	5 018	5 557	6 243	6 417	7 560
інші витрати	77	127	150	335	561	630
відрахування в резерви	1 759	1 342	1 134	1 575	2 488	-1 253
податок на прибуток	236	376	321	915	2 275	3 698
ЧИСТИЙ ПРИБУТОК (ЗБИТОК)	5 426	6 592	4 050	7 145	14 694	16 762

Джерело: складено автором на основі даних [16].

Аналізуючи приріст доходів, витрат та чистого прибутку банківської системи України за 2019-2024 роки (Рис.2.2), можна побачити суттєві коливання цих показників, що відображають загальні економічні тенденції, кризи та відновлення банківського сектору.

Рисунок 2.2 – Аналіз приросту доходів, витрат та чистого прибутку банків за 2019-2024 рр. (станом на 1 січня відповідного року).

Джерело: складено автором на основі даних [16].

Доходи банківської системи демонструють нестабільну динаміку. У 2019/2020 роках їх приріст становив 112%, що свідчить про стійке зростання фінансових показників після періоду стабільності. Проте вже у 2020/2021 роках темп зростання значно знизився до 82%, що можна пояснити впливом пандемії COVID-19, зниженням економічної активності та відповідним скороченням попиту на банківські послуги. Відновлення почалося у 2021/2022 роках, коли приріст доходів зріс до 109%, а у 2022/2023 – до 155%, що може бути пов'язано з інфляційними процесами, підвищенням процентних ставок та активною державною підтримкою банківської системи.

Витрати банків також демонструють значні коливання. Якщо у 2019/2020 роках їх приріст склав 134%, то у 2020/2021 він впав до 91%, що можна пояснити зменшенням активності банків у період кризи. Однак у наступні роки витрати знову зростали: у 2021/2022 вони збільшилися на 123%, а у 2022/2023 – на 135%. Це пояснюється як зростанням операційних витрат банків, так і потребою в формуванні додаткових резервів для покриття кредитних ризиків в умовах війни.

Чистий прибуток банківської системи відзначається найбільшою волатильністю. У 2019/2020 роках його приріст склав 176%, що вказує на високий рівень прибутковості банківського сектору на той час. Однак у 2020/2021 роках цей показник різко впав до 61%, що є наслідком економічної рецесії та погіршення фінансової стабільності клієнтів банків. Відновлення розпочалося у 2021/2022 роках, коли приріст склав 121%, а вже у 2022/2023 він піднявся до 176%, що свідчить про ефективність заходів підтримки банківського сектору, зокрема регуляторної політики НБУ. Найбільш вражаючий приріст зафіксовано у 2023/2024 роках – 206%, що може бути наслідком зростання банківських доходів, зменшення відрахувань у резерви та ефективного управління витратами.

Динаміка фінансових показників банківської системи за 2019-2024 роки свідчить про складний період адаптації до економічних та геополітичних викликів. Після кризових явищ 2020-2021 років, спричинених пандемією, банківський сектор почав демонструвати зростання, що стало можливим завдяки активному залученню фінансових ресурсів, підтримці з боку держави та Національного банку України, а також зростанню процентних доходів. Хоча зростання витрат є значним, банківська система змогла компенсувати їх за рахунок зростання прибутковості, що свідчить про стабілізацію та подальше відновлення фінансового сектору.

Банківська система зазнала значних втрат у сфері кредитування через війну. Багато фінансових установ були змушені скоротити або повністю припинити свої кредитні програми через бойові дії та окупацію окремих територій. Частка непрацюючих кредитів (NPL) у банківському секторі станом на 01 січня 2025 року скоротилася до 30,3% або на 7,1 відсоткових пункта порівняно з показником станом на 01 січня 2024 року [28]. Загальний рівень непрацюючих кредитів (NPL) за 2024 рік зменшився на 29,1 млрд грн, досягнувши 393,2 млрд грн. Така позитивна динаміка спостерігається ще з початку 2023 року, що свідчить про поступове оздоровлення банківської системи.

Таблиця 2.4 Обсяги активних операцій та частка непрацюючих кредитів за 2021-2025 роки, млн. грн.

Назва показника/Рік	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.01.2025
Всі кредити	1 049 579	1 149 567	1 133 563	1 130 774	1 298 250
у т.ч. банки:					
з державною часткою, з них	540 326	539 403	609 131	693 215	769 346
АТ КБ "Приватбанк"	245 013	249 621	258 532	285 836	309 185
з державною часткою крім АТ КБ "Приватбанк"	295 313	289 782	350 599	407 380	460 161
іноземних банківських груп	344 206	400 930	315 381	204 437	237 073
з приватним капіталом	164 673	209 234	209 051	233 122	291 465
неплатоспроможні	374	0	0	0	367
непрацюючі кредити	430 371	345 131	432 105	422 360	393 218
у т.ч. банки:					
з державною часткою, з них	310 225	253 977	323 134	352 632	330 586
АТ КБ "Приватбанк"	181 196	174 533	178 929	179 934	170 319
з державною часткою крім АТ КБ "Приватбанк"	129 029	79 444	144 205	172 698	160 268
іноземних банківських груп	95 891	71 426	59 627	32 427	25 826
з приватним капіталом	23 975	19 728	49 344	37 300	36 559
неплатоспроможні	280	0	0	0	247
частка непрацюючих кредитів, %	41,00	30,02	38,12	37,35	30,29
у т.ч. банки:					
з державною часткою, з них	57,41	47,08	53,05	50,87	42,97
АТ КБ "Приватбанк"	73,95	69,92	69,21	62,95	55,09
з державною часткою крім АТ КБ "Приватбанк"	43,69	27,41	41,13	42,39	34,83
іноземних банківських груп	27,86	17,82	18,91	15,86	10,89
з приватним капіталом	14,56	9,43	23,60	16,00	12,54
неплатоспроможні	74,77	0,00	0,00	0,00	67,21

Джерело: складено автором на основі даних [16].

Щодо факторів, що сприяли скороченню NPL, то одним із ключових чинників є зростання обсягів якісного кредитування. Попит на кредити почав відновлюватися, що дало змогу банкам нарощувати кредитні портфелі, зокрема у

гривні. Цьому сприяло поступове покращення економічної ситуації, а також зниження кредитних ставок до рівня, близького до показників 2019 року. Як результат, у 2025 році сукупний обсяг кредитів у банківській системі зріс на 167,5 млрд грн (або на 14,8%). Другий важливий фактор – активне списання непрацюючих кредитів, особливо у сегменті роздрібного кредитування. Завдяки цьому частка NPL у роздрібному портфелі банків за рік скоротилася на 8 процентних пунктів, досягнувши 15,5%. Водночас покращилася якість обслуговування корпоративних боргів – у бізнес-секторі рівень проблемних кредитів знизився на 5,2 процентних пунктів і становить 39%.

Скорочення проблемних кредитів зафіксовано у всіх групах банків:

- У приватних українських банках рівень NPL знизився до 12,6%.
- У банках з іноземним капіталом – до 10,9%.
- У державних банках цей показник також зменшився, хоча й залишається найвищим – 43%.

Отже, тенденція до оздоровлення банківського сектору триває, що свідчить про стабілізацію фінансової системи, поліпшення якості кредитного портфеля та ефективну роботу банків у сфері управління ризиками.

Станом на 1 січня 2025 року, якщо не враховувати борги колишніх власників ПриватБанку та застарілі зобов'язання, що виникли ще до масштабного очищення банківської системи у 2015-2017 роках, рівень проблемних кредитів у державних банках скоротився до 24,8%, а загалом по банківській системі – до 18,6%. Це перший випадок із жовтня 2022 року, коли частка непрацюючих кредитів опустилася нижче 20%, що свідчить про поступове покращення якості кредитного портфеля.

Попри всі виклики, якість працюючих кредитів залишається стабільною. Темпи переходу гривневих позик від фізичних осіб і бізнесу до проблемної категорії наразі перебувають на довоєнному рівні. Аналіз корпоративного

кредитування також показує, що банки здебільшого кредитують фінансово стійкі компанії, а ризики значно знизилися.

Проте надмірного боргового навантаження на бізнес і населення не спостерігається. Підприємства загалом зберігають контрольовані рівні заборгованості, які майже не відрізняються від довоєнних показників. Щодо роздрібного кредитування, співвідношення кредитів банків та небанківських установ до річних доходів громадян не перевищує 10%, що вказує на обережний підхід до позик.

За результатами щоквартального Опитування про умови банківського кредитування, банки й надалі нарощуватимуть кредитний портфель, однак якість позик, за оцінками респондентів, дещо погіршуватиметься [28].

Отже, війна суттєво трансформувала банківську систему України, змушуючи її швидко адаптуватися до кризових умов та економічних викликів. Завдяки оперативним заходам Національного банку та банківських установ вдалося зберегти стабільність фінансового сектору, знизити рівень непрацюючих кредитів та підтримати довіру населення і бізнесу. Підвищення облікової ставки, контроль валютного ринку, впровадження механізмів рефінансування та державна підтримка відіграли ключову роль у забезпеченні ліквідності банків та стабілізації їхніх доходів. Попри зростання витрат та зниження темпів кредитування, фінансова система демонструє поступове відновлення, що підтверджується зростанням прибутковості банків та відносною стабільністю якості працюючих активів. Подальший розвиток банківського сектору залежатиме від міжнародної фінансової підтримки, макроекономічних умов та ходу війни, проте вже зараз система продемонструвала значний рівень стійкості та готовності до викликів.

2.3 Моделювання чинників впливу на показники фінансової стійкості банківської системи

Війна має значний вплив на економічну безпеку банківського сектору, зокрема на рівень непрацюючих кредитів (NPL), валютні ризики, платоспроможність населення та загальну фінансову стійкість. В умовах воєнного стану фінансові установи стикаються з підвищеними ризиками ліквідності, відтоком капіталу та зниженням кредитної активності. Тому комплексний аналіз ключових показників, які характеризують економічну безпеку банківського сектору, дозволяє оцінити його адаптацію до кризових умов.

Одним із найважливіших показників, що відображає рівень реалізованих кредитних ризиків, є частка непрацюючих кредитів (NPL). Її динаміка показує, наскільки ефективною є кредитна політика банків, рівень управлінських рішень та контроль з боку регулятора. Високий рівень NPL може свідчити про погіршення фінансової стійкості позичальників унаслідок воєнних дій, втрату робочих місць, зменшення доходів та скорочення можливостей погашення кредитів. Особливо це актуально для сектору малого та середнього бізнесу, який зазнав найбільших втрат через зруйновану інфраструктуру та зниження споживчого попиту.

Перевірку висунутих гіпотез щодо впливу ключових макроекономічних факторів на рівень NPL проведено шляхом побудови однофакторних лінійних регресій. Основними змінними для аналізу є:

- Облікова ставка НБУ, яка визначає вартість кредитних ресурсів для банків і, відповідно, впливає на рівень кредитування.
- Інфляція, яка відображає загальну економічну нестабільність і може мати як позитивний, так і негативний ефект на рівень проблемних кредитів.
- Частка кредитів фізичним особам, яка показує, наскільки активним є кредитування населення і чи впливає воно на стабільність банківської системи.

Аналіз отриманих моделей виявив, що найбільший вплив на рівень NPL мають два фактори – частка кредитів, наданих фізичним особам, та рівень інфляції.

Результати представлені в таблиці 2.5 та більш детально розглянуті в додатках А, Б, В.

Таблиця 2.5 – Результати моделювання впливу факторів на показник NPL за допомогою однофакторних лінійних регресій

Фактор	R-squared	Коефіцієнт
Облікова ставка	0,00	-0,000168
Інфляція	0,083	-0,4196
Частка кредитів, наданих фізичним особам	0,2786	-1,506

Джерело - Складено автором на основі розрахунків в програмі EViews8 за даними НБУ [16].

Результати регресійного аналізу продемонстрували такі закономірності. Найвищий рівень пояснювальної здатності ($R^2 = 0,2786$) мала модель із фактором частки кредитів фізичним особам. Висока статистична значущість змінної ($p\text{-value} = 0,0032$) підтверджує її вагомий вплив на рівень проблемних кредитів. Коефіцієнт регресії (-1,506) свідчить, що зі збільшенням частки кредитування фізичних осіб на 1% рівень NPL знижується на 1,506 процентного пункту. Це може бути пояснено тим, що позичальники - фізичні особи є більш дисциплінованими в обслуговуванні боргових зобов'язань або банківська система активно використовує механізми реструктуризації для підтримки клієнтів у воєнний час.

Другий за значущістю фактор – рівень інфляції. Коефіцієнт регресії (-0,4196) вказує на негативний зв'язок між рівнем інфляції та часткою NPL. Це означає, що підвищення інфляції на 1% у короткостроковому періоді може призводити до зниження частки проблемних кредитів на 0,4196 процентного пункту. Проте пояснювальна здатність моделі є низькою ($R\text{-squared} = 0,083$), а сама змінна не є статистично значущою ($Prob = 0,1294$). Це може свідчити про те, що ефект інфляції на рівень NPL є опосередкованим і взаємодіє з іншими макроекономічними змінними, такими як реальні доходи населення та процентні ставки.

Найменший вплив на рівень проблемних кредитів має облікова ставка НБУ. Значення коефіцієнта (-0,000168) вказує на практично нульову зміну рівня NPL у відповідь на зміну облікової ставки на 1 процентний пункт. Водночас пояснювальна здатність моделі ($R\text{-squared} = 0,0000$) свідчить про повну відсутність кореляції між обліковою ставкою та проблемними кредитами. Крім того, високе значення ймовірності ($\text{Prob} = 0,9996$) підтверджує, що облікова ставка не є статистично значущим фактором у цій моделі. Це може бути наслідком того, що банки лише частково орієнтуються на ключову ставку НБУ під час формування кредитної політики, а реальні процентні ставки для позичальників значною мірою залежать від інших факторів, таких як макроекономічна стабільність, кредитні ризики та попит на фінансові ресурси.

Отримані результати вказують на необхідність побудови багатofакторної регресійної моделі для більш детального аналізу взаємозалежності різних макроекономічних та фінансових змінних (Рис. 2.3). Це дозволить оцінити комбінований вплив цих факторів на рівень проблемних кредитів та виробити рекомендації щодо підвищення стійкості банківської системи.

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	82.02692	9.911258	8.276136	0.0000
INFLATION	-0.628102	0.249126	-2.521225	0.0184
LOANSTOINDIVIDUALS	-1.738300	0.445883	-3.898559	0.0006
ACCOUNTINGRATE	0.051937	0.288502	0.180025	0.8586

R-squared	0.445909	Mean dependent var	44.81451
Adjusted R-squared	0.379418	S.D. dependent var	9.501585
S.E. of regression	7.485064	Akaike info criterion	6.991138
Sum squared resid	1400.654	Schwarz criterion	7.179731
Log likelihood	-97.37150	Hannan-Quinn criter.	7.050203
F-statistic	6.706322	Durbin-Watson stat	0.982300
Prob(F-statistic)	0.001786		

Рисунок 2.3 – Результат моделювання змінної NPL із використанням багатофакторної лінійної регресії.

Джерело - Складено автором на основі розрахунків в програмі EViews8 за даними НБУ [16].

Результати регресійного аналізу дозволяють оцінити вплив ключових макроекономічних та фінансових факторів на рівень проблемних кредитів у банківській системі України. Значення коефіцієнта детермінації R^2 становить 0,4459, що означає, що включені змінні пояснюють 44,6% змін у рівні непрацюючих кредитів. Водночас скориговане значення коефіцієнта R^2 (0,3791) свідчить про наявність інших важливих факторів, які не були враховані в моделі.

Рівень пояснення доволі невеликий, тому можна спробувати його збільшити, додавши інші параметри і, відповідно, перевірити які ще фактори впливають на рівень непрацюючих кредитів.

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	33.84137	12.33988	2.742440	0.0119
UNEMPLOYMENT	18.87382	7.274713	2.594441	0.0165
LOANSTOINDIVIDUALS	-0.610575	0.433869	-1.407281	0.1733
INFLATION	0.185733	0.274586	0.676412	0.5058
GDP	0.041589	0.137297	0.302913	0.7648
FINANCIALSTRESSINDEX	-68.44253	17.90010	-3.823584	0.0009
ACCOUNTINGRATE	0.552786	0.252661	2.187855	0.0396

R-squared	0.745110	Mean dependent var	44.81451
Adjusted R-squared	0.675594	S.D. dependent var	9.501585
S.E. of regression	5.411785	Akaike info criterion	6.421540
Sum squared resid	644.3232	Schwarz criterion	6.751577
Log likelihood	-86.11233	Hannan-Quinn criter.	6.524904
F-statistic	10.71860	Durbin-Watson stat	1.825897
Prob(F-statistic)	0.000014		

Рисунок 2.4 – Результат моделювання змінної NPL із використанням багатофакторної лінійної регресії (удосконалена).

Джерело - Складено автором на основі розрахунків в програмі EViews8 за даними НБУ [16].

Результати регресійного аналізу дозволяють оцінити вплив макроекономічних та фінансових факторів на рівень проблемних кредитів (NPL) у банківській системі України. Значення коефіцієнта детермінації $R^2 = 0.7451$, що означає, що включені змінні пояснюють 74,5% варіацій рівня NPL. Водночас скориговане значення Adjusted $R^2 = 0.6755$ свідчить про високу якість моделі.

Значення F-статистики становить 10.7186, а ймовірність (Prob(F-statistic) = 0.000014) значно нижча за 0,05. Це свідчить про те, що принаймні одна з незалежних змінних є статистично значущою, і загалом модель добре пояснює змінність рівня проблемних кредитів.

Оцінка статистичної значущості кожної змінної базується на t-статистиці (критерії Стюдента), яка визначає, наскільки значущим є відхилення коефіцієнта

від нуля. Якщо значення t-Statistic перевищує 2,0 за абсолютним значенням, а відповідне p-value менше 0,05, змінна є статистично значущою.

Рівень безробіття (UNEMPLOYMENT) є одним із ключових макроекономічних факторів, що впливає на зміну обсягу проблемних кредитів. Значення t-Statistic = 2.594441, а p-value = 0.0165, що вказує на статистично значущий вплив цієї змінної на рівень NPL. Позитивний знак коефіцієнта (18.87382) свідчить про те, що зростання безробіття на 1% асоціюється зі збільшенням рівня проблемних кредитів приблизно на 18,87 п.п., що логічно пояснюється зниженням доходів населення.

Індекс фінансового стресу (FINANCIALSTRESSINDEX) також продемонстрував статистично значущий вплив: t-Statistic = -3.823584, p-value = 0.0049. Негативне значення коефіцієнта (-68.44253) може бути пов'язане з тим, що в умовах високого фінансового стресу банки обмежують нове кредитування або посилюють вимоги до позичальників, що призводить до скорочення приросту NPL, незважаючи на загальну напругу у фінансовій системі.

Облікова ставка НБУ (ACCOUNTINGRATE) виявилась гранично значущою: t-Statistic = 2.187855, p-value = 0.0396. Позитивне значення коефіцієнта (0.552786) означає, що підвищення облікової ставки на 1 п.п. супроводжується зростанням NPL, оскільки підвищення вартості запозичень ускладнює обслуговування кредитів.

Інші змінні, такі як частка кредитів фізичним особам (LOANSTOINDIVIDUALS) ($p = 0.1733$), інфляція (INFLATION) ($p = 0.5058$) та валовий внутрішній продукт (GDP) ($p = 0.7648$), не є статистично значущими в цій моделі. Це може свідчити про їх опосередкований вплив на рівень проблемних кредитів або про наявність інших домінуючих чинників у короткостроковому періоді. Для оцінки автокореляції залишків застосовується тест Дарбіна-Ватсона, який визначає наявність систематичних зв'язків між спостереженнями. Значення тесту може змінюватися в межах від 0 до 4. Якщо показник знаходиться близько до

2, автокореляція відсутня. Значення нижче 2 вказує на наявність позитивної автокореляції, а вище 2 – на негативну.

У даному випадку значення Durbin-Watson stat дорівнює 1.8259, що близьке до 2. Це вказує на відсутність значущої автокореляції залишків, тобто модель не має систематичних зв'язків між спостереженнями, а отримані оцінки є коректними та надійними. Таким чином, за результатами тесту Дарбіна-Ватсона можна зробити висновок, що модель побудована коректно, і систематичної кореляції залишків у ній не спостерігається.

На основі отриманих коефіцієнтів побудовано наступну регресійну модель:

$$NPL = 33.8414 + 18.8738 \times UNEMPLOYMENT - 8.1357 \times LOANSTOINDIVIDUALS + 0.8576 \times INFLATION + 0.8052 \times GDP - 68.4425 \times FINANCIALSTRESSINDEX + 0.5528 \times ACCOUNTINGRATE$$

де:

NPL – частка непрацюючих кредитів;

UNEMPLOYMENT – рівень безробіття;

LOANSTOINDIVIDUALS – частка кредитів, наданих фізичним особам;

INFLATION – рівень інфляції;

GDP – валовий внутрішній продукт;

FINANCIALSTRESSINDEX – індекс фінансового стресу;

ACCOUNTINGRATE – облікова ставка НБУ;

C – константа.

Аналіз отриманих результатів дозволяє зробити кілька ключових висновків. Результати регресійного аналізу свідчать про значний вплив макроекономічних та фінансових факторів на рівень проблемних кредитів (NPL) у банківській системі України. Модель має високу пояснювальну здатність, а відсутність автокореляції

залишків підтверджує її коректність. Найбільш значущими факторами є рівень безробіття, частка кредитів фізичним особам, рівень інфляції та фінансовий стрес. Зокрема, безробіття та інфляція мають позитивний вплив на NPL, тоді як збільшення частки роздрібного кредитування та фінансовий стрес сприяють зниженню рівня проблемних кредитів. Валовий внутрішній продукт не продемонстрував значного впливу, а облікова ставка НБУ виявилася гранично значущою. Загалом, модель дозволяє якісно оцінити основні чинники формування NPL та може бути використана для прогнозування динаміки проблемних кредитів у банківському секторі.

Мультиколінеарність є важливою проблемою у регресійному аналізі, оскільки сильна кореляція між незалежними змінними може спотворювати оцінки їхнього впливу на залежну змінну. Для перевірки цього явища використовується коефіцієнт інфляції дисперсії (VIF – Variance Inflation Factor), який дозволяє оцінити рівень взаємозв'язку між змінними.

Для визначення ступеня мультиколінеарності застосовується така інтерпретація значень VIF. Якщо значення VIF менше 5, то мультиколінеарність відсутня або має низький рівень, що дозволяє використовувати змінні без ризику викривлення результатів. Якщо значення знаходиться в межах від 5 до 10, це може свідчити про середній рівень мультиколінеарності, який може впливати на точність оцінок. У разі, якщо значення VIF перевищує 10, можна говорити про високу мультиколінеарність, що може зробити модель нестабільною та потребує коригувальних заходів.

Проведений аналіз показав, що рівень безробіття (UNEMPLOYMENT) має Centered VIF = 1.4058, що є нижчим за порогове значення 5 і свідчить про відсутність суттєвої мультиколінеарності для цієї змінної. Частка кредитів, наданих фізичним особам (LOANSTOINDIVIDUALS), отримала Centered VIF = 1.9952, що також вказує на низький рівень взаємозв'язку з іншими змінними. Інфляція (INFLATION) має Centered VIF = 3.0708, що не перевищує критичного рівня, але вказує на певний взаємозв'язок із іншими змінними. Валовий внутрішній

продукт (GDP) має значення 2.7656, що може вказувати на помірний рівень взаємозалежності, але не є критичним. Індекс фінансового стресу (FINANCIALSTRESSINDEX) має Centered VIF = 3.6584, що є вищим, ніж у інших змінних, але все ще не перевищує допустимого порогу. Облікова ставка НБУ (ACCOUNTINGRATE) має Centered VIF = 2.0286, що також є прийнятним значенням.

Variable	Coefficient Variance	Uncentered VIF	Centered VIF
C	152.2726	150.7782	NA
UNEMPLOYMENT	52.92145	51.14557	1.405832
LOANSTOINDIVIDUALS	0.188242	61.50557	1.995185
INFLATION	0.075398	12.08740	3.070814
GDP	0.018850	2.823589	2.765636
FINANCIALSTRESSI...	320.4135	6.484714	3.658448
ACCOUNTINGRATE	0.063838	15.22407	2.028581

Рисунок 2.4 – Перевірка багатофакторної регресійної моделі на мультиколінеарність.

Джерело - Складено автором на основі розрахунків в програмі EViews8 за даними НБУ [16].

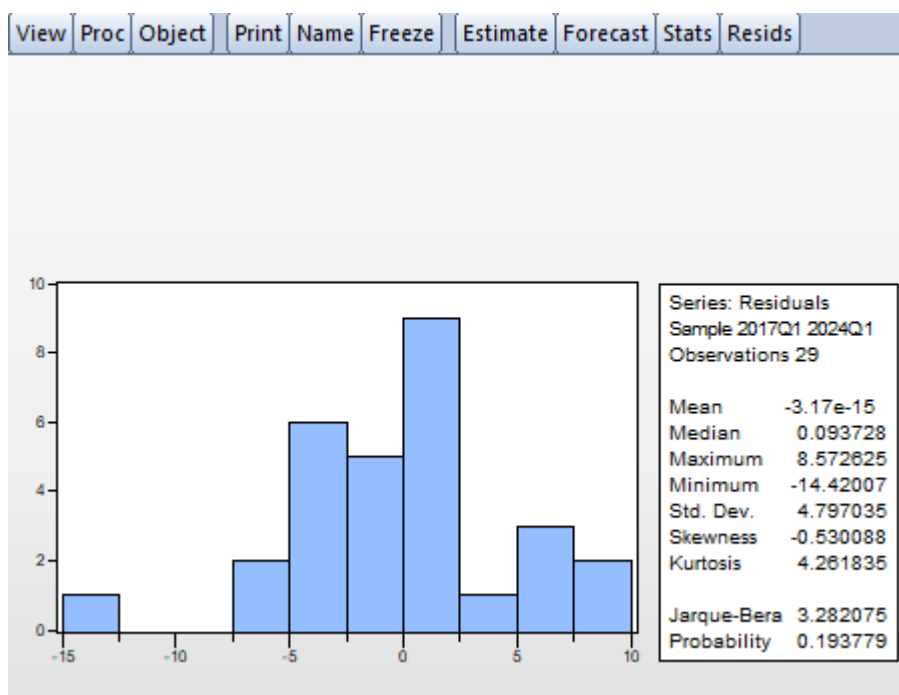
Таким чином, результати аналізу свідчать про те, що мультиколінеарність у моделі не є значною проблемою. Жодна змінна не перевищує критичний рівень VIF, що дозволяє використовувати модель для подальшого аналізу без необхідності додаткових коригувань.

Перевірка нормальності розподілу залишків є ще одним важливим етапом оцінювання коректності побудованої регресійної моделі. Відповідно до основних припущень класичної лінійної регресії, залишки повинні мати нормальний розподіл, що забезпечує ефективність оцінок параметрів та можливість

використання стандартних статистичних тестів. Для перевірки цієї умови було проведено тест Жарга-Бера.

Аналіз залишків (Рис. 2.5) показує, що їх середнє значення (Mean) становить $-3,17 * 10^{-15}$, що є практично нульовим, що свідчить про збалансованість помилок у моделі. Медіана (Median) дорівнює 0.0937, що також близько до нуля, що вказує на відсутність суттєвих відхилень у розподілі.

Тест Жарга-Бера є статистичним критерієм, який перевіряє, чи розподіл залишків відрізняється від нормального. Висунута нульова гіпотеза передбачає, що залишки мають нормальний розподіл. Значення статистики Jarque-Bera = 3.2821, а ймовірність (p-value) дорівнює 0.1938. Оскільки p-value значно перевищує рівень значущості 0,05, немає підстав відхилити нульову гіпотезу. Це означає, що залишки моделі не мають статистично значущих відхилень від нормального розподілу.

Рисунок 2.5 – Перевірка багатофакторної регресійної моделі на нормальність розподілу залишків.

Джерело - Складено автором на основі розрахунків в програмі EViews8 за даними НБУ [16].

Отримані результати свідчать про те, що залишки побудованої моделі розподіляються нормально. Незначне відхилення в сторону негативної асиметрії та трохи підвищене значення ексцесу не впливають на загальні висновки, оскільки вони знаходяться в допустимих межах. Тест Жарга-Бера підтвердив, що розподіл залишків не відрізняється від нормального, що є позитивним результатом для коректності моделі. Таким чином, модель відповідає припущенням лінійної регресії, а її оцінки є надійними та придатними для подальшого аналізу.

Результати підтверджують, що рівень проблемних кредитів (NPL) у банківській системі України значною мірою залежить від макроекономічних та фінансових факторів, а також від загальної економічної ситуації в країні. Війна спричинила суттєві зміни у фінансовому секторі, що зумовило необхідність адаптації банківської політики та регулювання для підтримки стійкості кредитної системи. Серед основних ризиків, що впливають на рівень NPL, можна виділити:

1. Безробіття та зниження доходів населення. Погіршення економічної ситуації та скорочення робочих місць призводить до зростання фінансового навантаження на позичальників, що підвищує рівень проблемних кредитів.
2. Зміни у кредитній політиці банків. Під час війни фінансові установи змушені посилювати вимоги до позичальників, що може зменшувати рівень нових виданих кредитів, але водночас сприяти зниженню ризиків неповернення.
3. Фінансовий стрес у банківському секторі. Економічна невизначеність і військові дії сприяють підвищенню фінансового стресу, що може впливати на рішення банків щодо реструктуризації заборгованості та управління ризиками.
4. Монетарна політика НБУ. Зміни в обліковій ставці та інших регуляторних інструментах можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на рівень проблемних кредитів, залежно від загального стану економіки та реакції фінансових ринків.

Водночас інші змінні, зокрема інфляція, частка кредитів фізичним особам та валовий внутрішній продукт, не продемонстрували статистично значущого впливу

на рівень проблемних кредитів у рамках даної моделі. Це може свідчити про складну, непрямую або лагову природу їхнього впливу, яка потребує подальшого дослідження.

Отже, результати регресійного аналізу підтвердили, що найбільш значущими змінними є рівень безробіття, індекс фінансового стресу та облікова ставка. Вони мають визначальний вплив на рівень проблемної заборгованості в умовах кризи. Перевірка моделі на мультиколінеарність та нормальність розподілу залишків підтвердила її коректність, що дозволяє використовувати отримані результати для подальших досліджень і прогнозування рівня проблемних кредитів.

Висновок до розділу 2

Війна в Україні створює додаткові виклики для банківського сектору, зокрема через зниження платоспроможності населення, збільшення валютних ризиків та погіршення економічної стабільності. Отримані результати свідчать про необхідність адаптації банківської політики до кризових умов, посилення контролю за видачею кредитів та впровадження механізмів реструктуризації боргів. Подальші дослідження можуть включати аналіз довгострокового впливу війни на фінансову систему та врахування додаткових факторів, які можуть визначати стійкість банківської системи в умовах невизначеності.

РОЗДІЛ 3

ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ВІЙНИ

3.1 Виклики та проблеми банківського сектору у період війни

Війна в Україні спричинила глибокі трансформації у фінансовій системі країни, зокрема в банківському секторі, який зазнав суттєвих економічних та структурних потрясінь. Основні виклики, що постали перед банками, пов'язані з валютними ризиками, проблемною заборгованістю, кризою ліквідності, відтоком капіталу, зростанням кредитних ризиків та адаптацією до нових регуляторних умов. Водночас, фінансові установи змушені не лише підтримувати стабільність, а й адаптувати свої стратегії до умов воєнного часу, враховуючи потреби клієнтів, зміни у законодавстві та економічну реальність.

Одним із найбільш гострих викликів стало різке зростання валютних ризиків, спричинене коливанням курсу гривні, значним тиском на золотовалютні резерви країни та обмеженнями на валютні операції. У відповідь на ці загрози Національний банк України (НБУ) зафіксував офіційний курс гривні на рівні, що забезпечував певну стабільність, та запровадив жорсткі обмеження на валютні операції, зокрема на виведення коштів за кордон. Проте, незважаючи на ці заходи, ризик девальвації залишався значним, що створювало труднощі для підприємств і громадян, які мають валютні кредити.

Зміни у валютному регулюванні також мали наслідки для банківської системи. По-перше, зросло навантаження на міжнародні резерви, адже НБУ був змушений витратити кошти на підтримку курсової стабільності. По-друге, виникли труднощі з обслуговуванням валютних боргів підприємствами, що погіршило їхню платоспроможність і зумовило зростання проблемних кредитів у банківському секторі.

Війна спричинила значне погіршення фінансового стану позичальників, що призвело до зростання рівня проблемних кредитів (NPL). Втрата робочих місць, зменшення доходів громадян, знищення бізнесів та економічна нестабільність зробили багато кредитів неповерненими або такими, що потребують реструктуризації. Це, у свою чергу, підвищило кредитні ризики та змусило банки переглядати свою політику кредитування.

Однією з основних проблем є високий рівень проблемних кредитів серед підприємств малого та середнього бізнесу (МСБ). Багато підприємств зупинили свою діяльність через руйнування інфраструктури, зменшення попиту, перебої у логістиці та загальні економічні труднощі. Відповідно, вони не в змозі виконувати свої зобов'язання перед банками, що підвищує фінансові ризики в банківській системі.

Зіткнувшись із проблемою зростання NPL, банки змушені шукати механізми для пом'якшення наслідків. Одним із таких рішень стала реструктуризація боргів, яка передбачає зміну умов кредитування, продовження термінів виплат або зниження ставок. Проте ефективність таких заходів обмежена, оскільки в умовах війни багато підприємств просто не мають можливості відновити фінансові потоки.

Важливою проблемою для банківської системи стала криза ліквідності, викликана кількома чинниками: скороченням депозитної бази, обмеженим доступом до зовнішніх фінансових ринків та необхідністю забезпечення виплат за зобов'язаннями. Через високий рівень невизначеності вкладники почали вилучати кошти з банків, що створило додатковий тиск на систему.

Відтік капіталу став ще одним суттєвим викликом для фінансової системи. Велика кількість громадян та підприємств вивели кошти за кордон, що послабило внутрішній фінансовий ринок. Зменшення обсягів іноземних інвестицій також погіршило ситуацію, оскільки банківська система втратила важливе джерело фінансування.

Національний банк України вжив низку заходів для підтримки ліквідності, зокрема надав рефінансування комерційним банкам, знизив нормативи обов'язкового резервування та запровадив механізми кредитування для підтримки бізнесу. Проте ці заходи мають тимчасовий характер і не можуть повністю компенсувати загальну нестачу фінансових ресурсів.

Ще одним важливим фактором, що вплинув на банківську систему, стала масова міграція населення. Багато громадян виїхали за кордон, що призвело до зменшення клієнтської бази банків та скорочення кількості транзакцій у фізичних відділеннях. Закриття банківських установ у прифронтових регіонах ще більше ускладнило доступ до фінансових послуг.

Водночас, війна прискорила процес цифровізації банківських послуг. Багато фінансових установ зробили значний акцент на розвитку онлайн-банкінгу, що дозволило компенсувати втрати від скорочення фізичних точок обслуговування. Використання мобільних додатків та електронних платежів стало основним способом взаємодії клієнтів із банками, що сприяло зростанню рівня фінансової інклюзії.

Регуляторна політика також зазнала суттєвих змін. НБУ змушений був ввести нові нормативи для підтримки стабільності банківського сектору. Зокрема, було запроваджено заходи для пом'якшення вимог щодо резервування, знижено вимоги до капіталу, розширено можливості кредитування малого та середнього бізнесу. Крім того, були розроблені спеціальні програми гарантійних кредитів, які допомагають підприємствам отримати фінансування навіть у складних економічних умовах.

Проте, хоча такі заходи і сприяли стабілізації банківської системи, вони також несуть певні ризики. Надмірне пом'якшення регуляторних вимог може призвести до збільшення фінансових ризиків у майбутньому, особливо якщо економічна ситуація не стабілізується найближчим часом.

Отже, банківський сектор України у період війни стикається з безпрецедентними викликами, що потребують оперативних рішень та стратегічного планування. Основними проблемами залишаються зростання непрацюючих кредитів, валютні ризики, криза ліквідності, відтік капіталу та зміни у поведінці клієнтів. Водночас, завдяки підтримці держави та міжнародних партнерів банківська система демонструє високу стійкість і здатність до адаптації. Подальша стабілізація банківської сфери буде залежати від економічної ситуації в країні, ефективності державних програм підтримки та гнучкості фінансових установ у нових умовах.

3.2 Післявоєнне відновлення Європи: досвід та уроки для України

Після закінчення Другої світової війни Європа опинилася в глибокій соціально-економічній кризі. Особливо гостро постала проблема відновлення Німеччини, яка після капітуляції у 1945 році зазнала масштабних руйнувань. Спочатку для уникнення потенційного реваншизму щодо цієї країни був запропонований План Моргентау — стратегія, розроблена міністром фінансів США Генрі Моргентау ще у 1943 році. Основна ідея полягала у перетворенні Німеччини на аграрну державу шляхом демонтажу її промислового потенціалу. Цей план схвалили країни антигітлерівської коаліції, і після війни почали його реалізацію. Проте дуже швидко, вже через рік, стали очевидними руйнівні наслідки деіндустріалізації: економічна стагнація, зниження продуктивності навіть у сільському господарстві, загроза голоду та соціального вибуху.

Екс-президент США Герберт Гувер, який відвідав Німеччину з місією оцінки ситуації, дійшов висновку, що перетворити Німеччину виключно на сільськогосподарську країну можна лише шляхом примусового переселення або знищення значної частини її населення. Це зробило подальшу реалізацію Плану Моргентау недоцільною, і від нього відмовились. Це стало початком переосмислення підходів до післявоєнного відновлення Європи, оскільки не лише

Німеччина, а й більшість європейських країн не змогли б самостійно подолати наслідки війни.

У такому контексті ключову роль відіграли США, які, усвідомлюючи загрозу радянського експансіонізму та можливого економічного колапсу Європи, ініціювали комплексну програму підтримки — так званий План Маршалла (European Recovery Program). Виступаючи в Гарвардському університеті у червні 1947 року, державний секретар США Джордж Маршалл запропонував європейським країнам розробити спільну програму відновлення економіки з участю американської допомоги. Важливим принципом було те, що ініціатива мала йти від самих європейських держав — США лише надавали підтримку. Основною метою Плану Маршалла було економічне відновлення Європи, запобігання поширенню комунізму, стабілізація політичної ситуації та розвиток міждержавної співпраці.

Важливо зазначити, що допомога за Планом Маршалла була запропонована майже всім європейським країнам, включно із Радянським Союзом. Проте радянське керівництво відмовилося від участі в цій програмі, мотивуючи це конфліктом ідеологічних підходів до економічного розвитку. Під тиском СРСР аналогічне рішення прийняли й країни Східного блоку, тоді як 16 західноєвропейських держав погодилися на участь у програмі. Відтак країни, серед яких Великобританія, Франція, Західна Німеччина, Італія, Нідерланди, Норвегія та інші, отримали значну фінансову допомогу для реалізації проектів відбудови.

Конгрес США затвердив План Маршалла у квітні 1948 року, передбачивши значні обсяги фінансування — близько 13 мільярдів доларів США, що в сучасних цінах еквівалентно понад 200 мільярдам доларів. Головною відмінністю цієї програми від попередніх спроб допомоги було те, що європейські країни самостійно визначали напрями використання коштів, розробляли національні стратегії та планували пріоритети розвитку. Близько 90% допомоги надавалось у формі грантів, що дозволяло зменшити боргове навантаження на економіки отримувачів.

Одним з визначальних інституційних чинників відновлення економіки стало поживлення роботи банківської системи. У країнах, що отримали допомогу, почалося активне реформування фінансових установ. Банки відіграли ключову роль у забезпеченні розподілу фінансових потоків, кредитуванні інфраструктурних і промислових проєктів, модернізації виробництва, підтримці експортоорієнтованих секторів. Було впроваджено нові підходи до нагляду за банками, посилено валютне регулювання і впорядковано грошову систему. Зокрема, у Німеччині створення нового центрального банку — Бундесбанку — стало вирішальним для стабілізації грошового обігу й відновлення довіри до фінансової системи.

Особливо важливим аспектом Плану Маршалла було сприяння відновленню промислового потенціалу та модернізації європейських економік, що дало змогу забезпечити сталий економічний розвиток і створити передумови для подальшої інтеграції європейських країн. Ефективність цієї програми підтверджує приклад Франції, яка одночасно з участю в Плані Маршалла реалізувала власну програму модернізації та переоснащення (План Монне). Ця ініціатива передбачала активне залучення фахівців, підприємств, банків та профспілок до розробки стратегій розвитку ключових галузей: енергетики, металургії, транспорту, будівництва, сільського господарства. У межах реалізації Плану модернізації Франції було створено спеціальні державні фінансові фонди, які забезпечували довгострокове інвестування в обрані пріоритети — банківська система стала інструментом акумуляції, перерозподілу та контролю використання цих ресурсів.

Зрештою, реалізація Плану Маршалла та національних програм відновлення сприяла індустріалізації, прискоренню темпів економічного зростання, стабілізації валютних систем, відновленню банківської інфраструктури і розвитку міжнародної торгівлі. Водночас ця допомога дозволила уникнути соціально-економічного колапсу та зміцнити демократичні інститути, що стало запорукою стабільності в регіоні на довгі роки.

Адаптація європейського досвіду післявоєнної реконструкції до українських реалій вимагає усвідомлення спільних структурних проблем, які існували в довоєнній Франції та нині характерні для економіки України. Як і Франція того часу, Україна стикається зі складнощами технологічної відсталості, залежності від сировинного експорту та низької конкурентоспроможності. Відтворення такої моделі після перемоги у війні означатиме фактично повернення до економічної слабкості, яка знову ставитиме під загрозу державну стабільність. Тому ключовим викликом є не просто відбудова зруйнованого, а докорінне оновлення економіки, перехід до моделі індустріально-інноваційного розвитку, що базується на високих технологіях та цифровізації. Це має бути цілеспрямована трансформація, орієнтована на розвиток промисловості з високою доданою вартістю, яка дозволить Україні стати повноцінним гравцем у глобальній економіці.

Особливу роль у цій трансформації відіграє банківська система, адже вона забезпечує фінансовий ресурс для розвитку ключових галузей та підтримує стабільність економіки в період змін. Як показує європейський досвід, модернізація банківської сфери має ґрунтуватися на зміцненні фінансової стійкості установ, підвищенні рівня їх капіталізації та здатності обслуговувати потреби реального сектору економіки. У випадку України це означає необхідність поступової трансформації банків від простої функції кредитування споживчих потреб до активного фінансування інноваційних проєктів, промислової модернізації та розвитку інфраструктури. Банки мають стати партнерами у фінансуванні довгострокових інвестицій, а для цього потрібне впровадження нових фінансових інструментів, створення спеціальних фондів гарантування кредитів для високоризикових, але стратегічно важливих галузей, а також розширення участі міжнародних фінансових організацій у підтримці банківської системи.

Україна має ініціювати створення комплексного національного плану відбудови, який передбачатиме, зокрема, модернізацію банківського сектору як центрального елемента фінансової архітектури держави. За аналогією з Планом Монне, до розробки цього плану слід залучити найкращих фахівців з банківської

справи, економіки, IT-сектору, щоб сформувані бачення розвитку фінансових ринків у післявоєнний період. Зокрема, це може включати такі напрямки, як цифрова трансформація банківських послуг, активне впровадження фінтех-рішень, розвиток екосистеми для малого та середнього бізнесу, який стане драйвером економічного зростання. Важливою складовою стане і залучення міжнародних фінансових партнерів до спільного інвестування у відбудову економіки, що потребуватиме гарантій стабільності та прозорості банківського сектору України.

Таким чином, банківська система має стати рушієм інноваційних змін в економіці, забезпечуючи фінансування ключових проєктів реконструкції. Створення спеціальних інвестиційних фондів, кредитних програм для стратегічних галузей, розвиток ринку капіталу та диверсифікація фінансових послуг дозволять банкам не лише подолати наслідки війни, а й закласти основу для стійкого економічного зростання в Україні.

3.3 Прогнози щодо відновлення та розвитку банківської системи після війни

Післявоєнне відновлення банківського сектору України буде критично важливим елементом загальної стратегії економічного відновлення держави. Саме банківська система відіграє роль фінансового посередника, забезпечуючи перерозподіл ресурсів між секторами економіки, акумулюючи депозити населення та підприємств, трансформуючи їх у кредити, необхідні для інвестицій, споживання та інноваційного розвитку. Війна ж суттєво підірвала ці функції, створивши численні виклики для банків, починаючи від ризиків ліквідності та платоспроможності позичальників до структурних змін у кредитному портфелі.

Світовий банк у своїх останніх прогнозах, незважаючи на складні умови війни, передбачає поступове зростання української економіки, що створює передумови для відновлення банківського сектору. Зокрема у 2025-му році очікується приріст ВВП вже на 6,5% за умови збереження міжнародної підтримки

та поступової нормалізації внутрішнього попиту. Це означає, що з часом зростатиме і попит на банківські послуги — як з боку населення, так і бізнесу, що відновлюється, особливо в секторах, пов'язаних із відбудовою інфраструктури, енергетики та агропромислового комплексу.

Ключовим фактором, який визначатиме масштаби та темпи відновлення банківського сектору, стане обсяг і характер зовнішньої фінансової підтримки. Міжнародні інститути — ЄБРР, МВФ, Світовий банк — виступатимуть джерелом не лише ліквідності, а й інституційного досвіду. Паралельно очікується зниження рівня NPL завдяки реструктуризації та відновленню бізнесу, що дозволить вивільнити ресурси для нових програм кредитування.

Важливою новою складовою цього процесу є Угода про ресурси, підписана Україною та США у квітні 2025 року. Угода передбачає створення Інвестиційного фонду відбудови, який фінансуватиметься за рахунок 50% доходів від надання ліцензій на розробку українських природних ресурсів, включаючи родовища газу, титану, літію та рідкоземельних металів. Банківський сектор, у такому випадку, виступатиме в ролі ключового інституційного провайдера фінансування: через українські банки проходитимуть кошти з фонду, спрямовані на інфраструктурні проекти, модернізацію енергетики, відновлення промисловості, а також інвестування у «зелену» економіку та цифрову трансформацію.

Угода також передбачає участь американського агентства DFC (U.S. International Development Finance Corporation), що дасть змогу мобілізувати приватні інвестиції через систему кредитних гарантій і партнерських програм із українськими банками. Для банківського сектору це означатиме не лише збільшення обсягу операцій, але й необхідність посилення фінансової стійкості, вдосконалення процедур управління ризиками, прозорості й корпоративного управління. Участь у розподілі стратегічних ресурсів та в інвестиційних програмах вимагає від банків високого рівня підзвітності, що фактично стимулює подальший інституційний розвиток банківського ринку.

Паралельно з цим очікується зростання ролі державних банків, які у післявоєнний період стануть інструментами реалізації державної політики відновлення. Зокрема, вони забезпечуватимуть доступне фінансування для малого і середнього бізнесу, аграрного сектору, транспортної та енергетичної інфраструктури. Підтримку банківським установам також надаватимуть державні гарантії за стратегічними кредитами.

У частині регуляторної політики передбачається посилення вимог до стресостійкості банків, впровадження нових макропруденційних підходів до управління ризиками, а також оновлення системи нагляду за банками з боку Національного банку України. Очікується підвищення нормативів ліквідності та капіталу, адаптація до міжнародних стандартів, зокрема Basel III.

Важливим напрямом розвитку банківського сектору залишиться цифровізація. Війна стимулювала масове впровадження дистанційних каналів обслуговування, що забезпечили базовий доступ до банківських послуг навіть у складних умовах. Після перемоги ця тенденція лише посилиться: банки інвестуватимуть у фінтех, big data-аналітику, штучний інтелект, інфраструктуру open banking. Це не лише зменшить операційні витрати, а й підвищить доступність фінансових продуктів у віддалених регіонах.

Не менш важливою є перспектива валютної стабілізації. По завершенні активної фази бойових дій очікується поступове зняття валютних обмежень, відновлення повноцінного функціонування валютного ринку, укріплення резервів НБУ. Це посилить довіру населення до банківської системи, стимулюватиме зростання депозитної бази та відновлення довгострокового кредитування.

Висновок до розділу 3

У підсумку, банківська система України вийде з війни істотно трансформованою — з новими підходами до управління ризиками, сучасними цифровими інструментами та посиленою орієнтацією на фінансування реального

сектору економіки. Саме її здатність забезпечувати фінансову стійкість та ефективну підтримку ключових галузей стане визначальною для темпів і якості післявоєнної реконструкції держави. Надалі банки мають стати не лише посередниками у розподілі ресурсів, а й активними учасниками розвитку — інвесторами модернізації промисловості, інновацій, інфраструктури та підприємництва.

Участь України в новій Угоді про ресурси, укладеній із міжнародними партнерами, відкриває можливості для довгострокового притоку зовнішнього фінансування на пільгових умовах. Проте успішне використання цього потенціалу вимагатиме прозорі регуляторної політики, якісного банківського нагляду, належного корпоративного управління та відповідальної взаємодії з донорами. У цьому контексті банківська система повинна відігравати роль координуючої ланки, що забезпечує ефективний рух капіталу у пріоритетні сектори та гарантує результативність державної економічної політики.

Досвід післявоєнного відновлення країн Європи показує, що саме банки були ключовим інструментом стратегічної трансформації — не лише фінансуючи відбудову, а й формуючи нову архітектуру економіки. Для України цей урок є особливо актуальним. Успішна трансформація банківського сектору у гнучку, прозору й технологічно розвинену фінансову систему може забезпечити фундамент для сталого економічного зростання, інвестиційної привабливості та інтеграції до європейського економічного простору.

ВИСНОВКИ

У межах кваліфікаційної роботи було проведено комплексне дослідження сучасного стану, викликів і перспектив розвитку банківської системи України в умовах війни. Враховуючи стратегічну роль банків у забезпеченні економічної стабільності та розвитку держави, окреслено теоретичні засади функціонування банківської системи, проаналізовано її поточний стан, визначено основні проблеми і тенденції, а також сформульовано пропозиції щодо подальшого розвитку.

У першому розділі розкрито сутність банківської системи, її структуру та функціональне значення для національної економіки. Встановлено, що ефективне функціонування банків є основою фінансової стабільності, забезпечення ліквідності, кредитування реального сектору та стимулювання економічного зростання. Особливу увагу було приділено ролі банків у періоди економічної нестабільності, коли саме вони мають виконувати функції амортизатора шоків і каналу фінансової підтримки.

У другому розділі проведено емпіричний аналіз діяльності банківської системи України в умовах війни. Виявлено ключові виклики: зростання частки непрацюючих кредитів (NPL), зниження кредитної активності, валютні ризики, відтік капіталу, криза ліквідності та загальне зниження платоспроможності населення. Застосування методів економетричного моделювання дозволило ідентифікувати макроекономічні фактори, що найбільше впливають на стійкість банківського сектору, зокрема рівень безробіття, інфляцію, фінансовий стрес та зміну структури кредитного портфеля.

Третій розділ роботи був присвячений аналізу викликів, досвіду післявоєнного відновлення інших країн та прогнозів щодо майбутнього української банківської системи. На прикладі європейських країн, особливо Франції та Німеччини, проаналізовано, як післявоєнні плани — зокрема План Маршалла та План Монне — стали інституційною основою відбудови фінансових систем та економіки в цілому. Показано, що в цьому процесі банківські системи відігравали

ключову роль як інструменти акумулювання й розподілу фінансових ресурсів. Відтак Україна може і має застосувати адаптований досвід – зосередитися на довгостроковому кредитуванні, підтримці інноваційних та інфраструктурних проєктів, створенні державних фондів фінансування відбудови за участю банків.

Прогнозний аналіз засвідчив, що за умови збереження міжнародної фінансової допомоги, належного регуляторного супроводу та реалізації програми інституційного розвитку банків, сектор має потенціал не лише до відновлення, а й до переходу на новий етап – цифрово-орієнтованої, інноваційної банківської екосистеми.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що банківська система України залишається одним з найважливіших інституційних елементів у процесі післявоєнного відновлення країни. Її здатність мобілізувати ресурси, акумулювати внутрішній і зовнішній капітал, трансформувати його в ефективні інвестиції є запорукою сталого розвитку національної економіки. Для цього необхідне узгодження державної політики, активна участь приватного сектору та стратегічна підтримка міжнародної спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Банківська система: навчальний посібник / за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с.
2. Банківська система: навчальний посібник / за ред. І. М. Мазур. Дніпро: Пороги, 2017. 444 с.
3. Вплив війни на банківську систему України. ААВ Economics. 2024. № 1. С. 34–41, Електронний ресурс. URL: <https://aab-economics.kmf.uz.ua/aabe/article/view/238/221>
4. Колісник І. Вплив банківської системи на економіку. Науковий вісник НЛТУ України. 2010. Вип. 20.1. С. 220–224.
5. Мордань Є. Визначення сутності поняття «банківська система» та її елементів як об'єктів державного регулювання. Економічний вісник МДУ. 2016. № 7. С. 182–187.
6. Мордань Є. Сутність, роль та значення банківської системи на сучасному етапі. Сталий розвиток економіки. 2017. № 2. С. 182–187.
7. Огородник В. В. Роль банківської діяльності в соціально-економічному розвитку країни. Фінансові дослідження. 2018. № 1. С. 56–61.
8. Про банки та банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
9. Банківська система України: тенденції розвитку, URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e92c413f-b186-4cfd-b653-355aa54a810b/content>
10. Банківська система: поняття, структура, URL: <https://studies.in.ua/finansove-pravo-shporu/3361-bankvska-sistema-ponyattya-struktura.html>
11. Банківські перспективи: збірник наукових праць, Електронний ресурс. Тернопіль: ЗУНУ, 2021. URL: <http://kaf-fin.wunu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/Банківські-перспективи.pdf>

- 12.Донець А. Ю. Вплив факторів на прибуток банку, URL:
https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/59217/7/Donets_Vplyv_faktoriv_na_prybutok_banku.pdf
- 13.Забчук О. Вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на діяльність банків, URL:
<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/39559/1/181-185%20Забчук.pdf>
- 14.Іващук О. О. Роль банківської системи в економіці, URL:
https://library.wunu.edu.ua/images/stories/praci_vukladachiv/Факультет%20ББ/банківської%20справи/Іващук%20О.О/роль%20банківської%20системи%20в%20економіці.pdf
- 15.Моделювання чинників впливу на стійкість банківської системи, URL:
<https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/419cbefe-49b7-4cf1-9005-3ffd2аба4df3/content>
- 16.Національний банк України. Статистичні дані, URL:
<https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>
- 17.Опитування щодо фінансової стабільності НБУ (додаток), URL:
https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2024-H2.pdf#page=27
- 18.Основні показники діяльності банків України, URL: <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/509/495>
- 19.Павлов Д. С. Роль банківської системи в післявоєнній відбудові України, URL:
<https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/12a5fb52-6989-4035-ac15-ffe54130cb97/content>
- 20.Підвищення облікової ставки до 14,5 % Національним банком України, URL:
<https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ukrayini-pidvischiv-oblikovu-stavku-do-145>
- 21.Підоричева І. Післявоєнне відновлення Європи: досвід та уроки для України, URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/51083/1/ПІДОРИЧЕВА.PDF>
- 22.Програма кредитування «5-7-9 %» НБУ, URL:
https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BLS_Q1-2025.pdf?v=9

23. Світовий банк прогнозує зростання економіки України попри війну, URL: <https://ua.korrespondent.net/articles/4679261-svitovyi-bank-popry-viinu-prohnozuie-ukraini-zrostantia-ekonomiky>
24. Уманців Ю. М. Норма обов'язкового резервування. Механізм економічної політики, URL: <https://westudents.com.ua/glavy/19626-66-norma-obovyazkovogo-rezervuvannya.html>
25. Усейнова К. Функціонування банківської системи у період війни, URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/17483>
26. Фінансове право: збірник наукових праць, Електронний ресурс. 2017. № 3. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Fin_pr_2017_3_7
27. Формування банківської системи та сутність її інституціональної структури, URL: <https://dopomogastudentam.com.ua/formuvannya-bankivskoi-sistemi-ta-sutnist-ii-instituczionalnoi-str.html>
28. Частка непрацюючих кредитів у банках за 2024 рік скоротилася до 30 %, URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/chastka-nepratsyuyuchih-kreditiv-u-bankah-za-2024-rik-skorotilasya-do-30>
29. Черкашина І. Банківська система України в умовах війни, URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/40882/2/MNPK_2023_Cherkashyn_I-The_banking_system_of_87-90.pdf
30. Юшкевич О. О. Регулювання процесу формування прибутку банківських установ в Україні, URL: <https://eztuir.ztu.edu.ua/handle/123456789/4640>

ДОДАТКИ

Додаток А

Результат моделювання оцінки впливу частки кредитів, наданих фізичним особам на частку NPL за допомогою однофакторної лінійної регресії.

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	71.73005	8.472971	8.465749	0.0000
LOANSTOINDIVIDUALS	-1.506342	0.466440	-3.229447	0.0033

R-squared	0.278641	Mean dependent var	44.81451
Adjusted R-squared	0.251924	S.D. dependent var	9.501585
S.E. of regression	8.218055	Akaike info criterion	7.117016
Sum squared resid	1823.484	Schwarz criterion	7.211313
Log likelihood	-101.1967	Hannan-Quinn criter.	7.146549
F-statistic	10.42933	Durbin-Watson stat	0.568436
Prob(F-statistic)	0.003250		

Рисунок А.1 – Результат моделювання оцінки впливу частки кредитів, наданих фізичним особам на частку NPL за допомогою однофакторної лінійної регресії.

Джерело - Складено автором на основі розрахунків в програмі EViews8 за даними НБУ [16].

Додаток Б

Результат моделювання оцінки впливу інфляції на частку NPL за допомогою однофакторної лінійної регресії.

The screenshot shows the EViews software interface with the following regression results:

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	49.42581	3.413494	14.47954	0.0000
INFLATION	-0.419604	0.268269	-1.564121	0.1294

R-squared	0.083082	Mean dependent var	44.81451
Adjusted R-squared	0.049122	S.D. dependent var	9.501585
S.E. of regression	9.265277	Akaike info criterion	7.356897
Sum squared resid	2317.825	Schwarz criterion	7.451193
Log likelihood	-104.6750	Hannan-Quinn criter.	7.386429
F-statistic	2.446475	Durbin-Watson stat	0.067585
Prob(F-statistic)	0.129436		

Рисунок Б.1 – Результат моделювання оцінки впливу інфляції на частку NPL за допомогою однофакторної лінійної регресії.

Джерело - Складено автором на основі розрахунків в програмі EViews8 за даними НБУ [16].

Додаток В

Результат моделювання оцінки впливу облікової ставки на частку NPL за допомогою однофакторної лінійної регресії.

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	44.81694	4.922247	9.104975	0.0000
ACCOUNTINGRATE	-0.000168	0.317172	-0.000530	0.9996
R-squared	0.000000	Mean dependent var	44.81451	
Adjusted R-squared	-0.037037	S.D. dependent var	9.501585	
S.E. of regression	9.675940	Akaike info criterion	7.443634	
Sum squared resid	2527.843	Schwarz criterion	7.537930	
Log likelihood	-105.9327	Hannan-Quinn criter.	7.473166	
F-statistic	2.81E-07	Durbin-Watson stat	0.052986	
Prob(F-statistic)	0.999581			

Рисунок В.1 – Результат моделювання оцінки впливу облікової ставки на частку NPL за допомогою однофакторної лінійної регресії.

Джерело - Складено автором на основі розрахунків в програмі EViews8 за даними НБУ [16].